

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาและทำการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเอกสารแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การประยุกต์ใช้สำหรับเป็นกรอบในการกำหนดแนวทางการวิจัย ดังนี้

1. สภาพโดยทั่วไปด้านการพัฒนาประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรวมถึงผลจากการพัฒนาประเทศต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากร

1.1 ผลการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 9 และข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศไทย

1.2 ผลของการเปลี่ยนแปลงจำนวนและโครงสร้างทางประชากรของประเทศไทย

1.3 ทิศทางการปรับตัวของประเทศไทยในกระแสโลกาภิวัตน์

1.4 โอกาสของการพัฒนาประเทศตามการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางประชากร

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีประชากร

2.2 แนวคิดและทฤษฎีพัฒนาเศรษฐกิจ

2.3 แนวคิดในการศึกษาผลิตภาพของแรงงาน

2.4 ทฤษฎีการวัดผลิตภาพ

2.5 แนวคิดในการศึกษาผู้สูงอายุกับการทำงาน

2.6 แนวคิดในการพัฒนาประชากรวัยเรียนและวัยแรงงาน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สภาพโดยทั่วไปด้านการพัฒนาประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึงผลจากการพัฒนาประเทศต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากร

1.1 ผลการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึง ฉบับที่ 9 และข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศไทย

ที่ผ่านมาการพัฒนาประเทศไทยถือได้ว่ามีพัฒนาการมาโดยลำดับ สังเกตได้จากตัวเลขที่แสดงมูลค่าทางเศรษฐกิจในระดับมหภาคในด้านต่างๆ รวมทั้งตัวเลขที่แสดงภาวะทางสังคมของประเทศที่มีระดับดีขึ้นโดยลำดับ นับตั้งแต่ประเทศเริ่มมีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จนถึงปัจจุบันประเทศไทยมีแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 แม้ว่าในระหว่างนั้นจะมีอุปสรรคที่บั่นทอนความสำเร็จในการพัฒนาประเทศอยู่บ้างจากภาวะความถดถอยของเศรษฐกิจโลก วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับประเทศไทย แต่หากพิจารณาโดยภาพรวมแล้วก็ถือว่าประเทศไทยบรรลุผลการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ ในหลายๆ ด้าน อาทิ ความสำเร็จในการพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานของประเทศ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและทรัพย์สินของประชากร การพัฒนาในภาคอุตสาหกรรม รวมถึงความพยายามในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ และคณะผู้วิจัยได้แสดงผลของการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – 9 ได้แสดงข้อมูลแนวคิดและลักษณะของแผนพัฒนาฯ แนวทางการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ รวมถึงแสดงผลการพัฒนา ตามตารางที่ 1 – 8 ที่รวบรวมข้อมูลโดยส่วนใหญ่จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และข้อมูลจากสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับกาญจนาภิเษก เล่มที่ 24 จากนั้นเป็นการสรุปตัวเลขที่เป็นข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศไทยในระยะเวลาที่ผ่านมาตามตารางที่ 9 – 10 ได้แสดงข้อมูลทางเศรษฐกิจมหภาคของประเทศไทย ปี 2522 – 2550 และข้อมูลแสดงความยากจนของประเทศไทย ปี 2531 – 2549 รวมถึงได้แสดงตัวเลขความอยู่ดีมีสุขของคนไทยที่ชี้ให้เห็นถึงสถานภาพทางสังคมของประเทศไทยในระยะเวลาที่ผ่านมา จากช่วงสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ตามตารางที่ 11

ตารางที่ 1 แสดงการสรุปผลการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่	แนวคิดและลักษณะของแผน	แนวทางการพัฒนา	ผลการพัฒนา
1 (ปี 2504 – 2509)	1) ได้รับอิทธิพลจากโลกทัศน์ของนักเศรษฐศาสตร์ การพัฒนาซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในขณะนั้นว่า การพัฒนาคือการพัฒนาเศรษฐกิจ 2) เป็นแผนที่กำหนดวัตถุประสงค์เดียว (Single Objective) คือ เร่งรัดอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ 3) มีการกำหนดแผนจากส่วนกลางและหน่วยงานวางแผนส่วนกลาง (Top Down Planning) 4) เน้นกลยุทธ์การวางแผนด้วยการลงทุนในโครงการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยเทคนิคการวางแผนด้านการวิเคราะห์โครงการ (Project Analysis) เน้นการสะสมทุนที่เป็น Physical Capital Asset	เน้นเฉพาะด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเฉพาะการลงทุนในสิ่งก่อสร้างขั้นพื้นฐานในรูปแบบของระบบคมนาคมและขนส่ง ระบบเขื่อนเพื่อการชลประทานและพลังงานไฟฟ้า สาธารณูปการ ฯลฯ รัฐทุ่มเททรัพยากรเข้าไปเพื่อการปูพื้นฐานให้มีการลงทุนในด้านเอกชนเป็นหลัก	เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 6.4 ต่อปี สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ รายได้ต่อบุคคลเพิ่มสูงกว่าเป้าหมาย ในขณะที่การพัฒนาบริการพื้นฐานต่างๆ เป็นไปตามเป้าหมาย ซึ่งมีส่วนช่วยกระตุ้นกิจการต่างๆ ให้ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตภาคอุตสาหกรรม การส่งออกและกิจการด้านการเงินการธนาคาร ดังนั้น จึงได้มีการปรับปรุงเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ระยะที่ 2 ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เช่น ยกระดับอัตราเพิ่มรายได้เป็นร้อยละ 6 ต่อปี และรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 3 ต่อปี ให้การสะสมทุนเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 19 ของรายได้ประชาชาติ ปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้มีความมั่นคง โดยกระจายการผลิตในกิจกรรมประเภทต่างๆ ให้กว้างขวางขึ้น และรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเพื่อลดปัญหาด้านการกระจายรายได้และความยากจน ขยายขอบเขตโครงการพัฒนาจากเดิมที่จำกัดเฉพาะภาครัฐบาลกลาง ให้ครอบคลุมภาครัฐวิสาหกิจและส่วนท้องถิ่น

ที่มา: รวบรวมข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ www.nesdb.go.th, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับกาญจนาภิเษก เล่มที่ 24

ตารางที่ 2 แสดงการสรุปผลการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่	แนวคิดและลักษณะของแผน	แนวทางการพัฒนา	ผลการพัฒนา
1)	ยังเน้นการขยายอัตราความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ได้เริ่มพูดถึงความสำคัญของการกระจายความเจริญไปสู่ส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ยึดแนวทางแผน 1 โดยขยายขอบเขตของแผนให้ครอบคลุม ถึงการพัฒนาของรัฐ โดยสมบูรณกระจายให้บังเกิดผล ไปทั่วประเทศ เน้นเขตทุรกันดารและห่างไกล ความเจริญ และมี โครงการ พิเศษ นอกเหนือไปจากหน้าที่ปกติของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ เช่น โครงการพัฒนาภาค โครงการเร่งรัด พัฒนาชนบทและโครงการช่วยเหลือชนวนา ฯลฯ	การเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.3 ต่อปี (ต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในแผนร้อยละ 8.5 ต่อปี) มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมและภาคอุตสาหกรรมเพิ่มต่ำกว่าเป้าหมาย คือ เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 3.7 และ 10.1 ตามลำดับ ในขณะที่มูลค่า สินค้าออกและสินค้าเข้าก็ต่ำกว่าเป้าหมายเช่น ส่วนปัญหาเรื่องการกระจายรายได้และความยากจน ขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อย่างไรก็ตาม บริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมยังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการคมนาคมและขนส่ง พลังงาน โทรศัพท์ และประปา กระจายครอบคลุมพื้นที่สำคัญๆ มากขึ้น ในขณะที่ได้ก็มีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น โดยสามารถรับนักเรียนทุกระดับชั้นได้ถึง 6.4 ล้านคนหรือเพิ่มขึ้น 1.8 ล้านคน มีการจัดตั้งและปรับปรุงสถานोनามยชั้น 1 เพิ่มขึ้น 76 แห่ง ทำให้สามารถให้บริการด้านสาธารณสุข ได้ทั่วถึงขึ้น
2	การพัฒนาสังคมถูกมองในเชิงเพื่อสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจ มีการให้น้ำหนักต่อการวาง แผนกำลังคนของประเทศ		
(ปี 2510 – 2514)			
3)	เริ่มกระจายการวางแผนไปสู่ระดับกระทรวง (Sector) เน้นการวิเคราะห์เป็นรายสาขา (Sectoral Analysis) เพื่อเป็นกรอบในการชี้นำ การจัดทำโครงการพัฒนา		

ที่มา: รวบรวมข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ www.nesdb.go.th, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับกาญจนา

ภิชยก เล่มที่ 24 <http://www.wikipedia.org>

ตารางที่ 3 แสดงการสรุปผลการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3

แผนพัฒนาฉบับที่ แนวคิดและลักษณะของแผน		แนวทางการพัฒนา	ผลการพัฒนา
1) ยืนยันการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญกับการรักษาเสถียรภาพทางการเงินมากขึ้น	มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและเพิ่มกลุ่ทุที่ช่องว่างระหว่างรายได้ ด้วยการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยรักษาอัตราการขยายตัวของปริมาณเงินตรา, รักษาระดับราคาสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพ, รักษาเสถียรภาพทางการเงินระหว่างประเทศส่งเสริมการลงทุน, ปรับปรุงโครงสร้างการนำเข้า การปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและยกระดับการผลิต แรงจูงการส่งออกและทดแทนสินค้านำเข้า ปรับงบประมาณในการส่งออกและทดแทนสินค้านำเข้า ปรับงบประมาณในการส่งออกและทดแทนสินค้านำเข้า ปรับงบประมาณในการส่งออกและทดแทนสินค้านำเข้า	มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและเพิ่มกลุ่ทุที่ช่องว่างระหว่างรายได้ ด้วยการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยรักษาอัตราการขยายตัวของปริมาณเงินตรา, รักษาระดับราคาสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพ, รักษาเสถียรภาพทางการเงินระหว่างประเทศส่งเสริมการลงทุน, ปรับปรุงโครงสร้างการนำเข้า การปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและยกระดับการผลิต แรงจูงการส่งออกและทดแทนสินค้านำเข้า ปรับงบประมาณในการส่งออกและทดแทนสินค้านำเข้า ปรับงบประมาณในการส่งออกและทดแทนสินค้านำเข้า	เศรษฐกิจขยายตัวในระดับต่ำกว่าเป้าหมายคือขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 6.5 รายได้เฉลี่ยต่อคนเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.5 ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายเช่นกัน และจากภาวะฝนแล้งในปี 2516 และ ปี 2519 ส่งผลกระทบต่อการผลิตภาคเกษตร แม้ภาคอุตสาหกรรมจะยังคงขยายตัวสูงในต้นแผน แต่วิกฤตน้ำมันและการเพิ่มขึ้นของราวดูดิบนำเข้าทำให้การผลิตภาคอุตสาหกรรมในช่วงปลายแผนเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 5.5 ต่อปี ในขณะที่อัตราเงินเฟ้อสูงคือเฉลี่ยร้อยละ 10.8 ต่อปี การว่างงานในช่วงกลางของแผนสูงถึง 800,000 คนส่วนการแก้ปัญหาการกระจายรายได้และความเจริญยังไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะปัญหาการว่างงานและประชากรยังคงเพิ่มขึ้น อัตราสูง บริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมยังคงรวมกันอยู่ในส่วนกลาง และยังมีปัญหาด้านคุณภาพของบริการ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ความรุนแรงและขยายตัวมากขึ้น
	2) เริ่มพูดถึงการวางแผนทางด้านสังคม โดยมีกำหนดนโยบายด้านประชากรเป็นครั้งแรก แต่ยังมองประชากรเพียงเฉพาะในด้าน การลดอัตรา การเพิ่มเท่านั้น ซึ่งเป็นการมองประชากรในเชิง ปริมาณ เป็นตัวหารไม่ใช่ว่าตัวตั้ง	มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและเพิ่มกลุ่ทุที่ช่องว่างระหว่างรายได้ ด้วยการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยรักษาอัตราการขยายตัวของปริมาณเงินตรา, รักษาระดับราคาสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพ, รักษาเสถียรภาพทางการเงินระหว่างประเทศส่งเสริมการลงทุน, ปรับปรุงโครงสร้างการนำเข้า การปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและยกระดับการผลิต แรงจูงการส่งออกและทดแทนสินค้านำเข้า ปรับงบประมาณในการส่งออกและทดแทนสินค้านำเข้า ปรับงบประมาณในการส่งออกและทดแทนสินค้านำเข้า	เศรษฐกิจขยายตัวในระดับต่ำกว่าเป้าหมายคือขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 6.5 รายได้เฉลี่ยต่อคนเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.5 ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายเช่นกัน และจากภาวะฝนแล้งในปี 2516 และ ปี 2519 ส่งผลกระทบต่อการผลิตภาคเกษตร แม้ภาคอุตสาหกรรมจะยังคงขยายตัวสูงในต้นแผน แต่วิกฤตน้ำมันและการเพิ่มขึ้นของราวดูดิบนำเข้าทำให้การผลิตภาคอุตสาหกรรมในช่วงปลายแผนเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 5.5 ต่อปี ในขณะที่อัตราเงินเฟ้อสูงคือเฉลี่ยร้อยละ 10.8 ต่อปี การว่างงานในช่วงกลางของแผนสูงถึง 800,000 คนส่วนการแก้ปัญหาการกระจายรายได้และความเจริญยังไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะปัญหาการว่างงานและประชากรยังคงเพิ่มขึ้น อัตราสูง บริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมยังคงรวมกันอยู่ในส่วนกลาง และยังมีปัญหาด้านคุณภาพของบริการ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ความรุนแรงและขยายตัวมากขึ้น

ที่มา: รวบรวมข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ www.nesdb.go.th, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับกาญจนา

ภิเษก เล่มที่ 24 <http://www.wikipedia.org>

ตารางที่ 4 แสดงการสรุปผลการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่	แนวคิดและลักษณะของแผน	แนวทางการพัฒนา	ผลการพัฒนา
	1) เนื่องจากมีความไม่แน่นอนทางการเมือง แผนฯ 4 จึงเน้นการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาการกำหนดกรอบนโยบายและแนวทางการแก้ไขกว้างๆ เป็นสำคัญ 2) จากการวิเคราะห์ปัญหา ทำให้เห็นถึงความจำเป็นในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาใน ลักษณะที่เพื่อให้บรรลุหลายวัตถุประสงค์มากขึ้น (Multiple Objectives)	เน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศโดยมุ่งขยายการผลิต สาขาเกษตร, ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมผลิตเพื่อส่งออก, กระจายรายได้และการมีงานทำในภูมิภาค, มาตรการ กระตุ้นอุตสาหกรรมที่ชบเซา, รักษาดุลการชำระเงินและการ ขาดดุลงบประมาณ เร่งบูรณะและปรับปรุงการบริหารทรัพยากรหลักของชาติ รวมทั้งการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ โดยเฉพาะที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้และแหล่งแร่, เร่งรัดการปฏิรูปที่ดิน, จัดสรร แหล่งน้ำในประเทศ, อนุรักษ์ทะเลหลวง, สร้างและพัฒนา แหล่งพลังงานในอ่าวไทยและภาคใต้ฝั่งตะวันออก	เศรษฐกิจขยายตัวสูงกว่าเป้าหมายเล็กน้อย คือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 7.5 ต่อปีสาขาที่เพิ่มสูงขึ้นคือ สาขาเหมืองแร่ ก่อสร้างคมนาคมขนส่ง และประปา ทั้งนี้เพราะรัฐทุ่มเทการลงทุนเป็นจำนวนมาก ส่วนสาขาที่ขยายตัวต่ำกว่าเป้าหมายคือ สาขาเกษตร ทั้งนี้เป็นเพราะความจำกัดของที่ดิน และความเสื่อมโทรมของที่ดิน แหล่งน้ำ ส่วนสาขาอุตสาหกรรมขยายตัวต่ำกว่าเป้าหมายเช่นกัน ทำให้เกิดปัญหาการว่างงานในปี 2524 ถึง 600,000 คน และยังโยกไปถึงปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่อยู่ในสาขาเกษตรและที่อยู่ในชนบทที่ห่างไกล ผู้ที่อยู่ในสาขาเกษตรซึ่งมีจำนวนมาก มีรายได้ต่ำกว่าผู้อยู่ในสาขาสถาปัตยกรรมเกือบ 5 เท่าตัวประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้ต่างจากคนในกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นจาก 6.9 เท่าตัว ในปี 2519 เป็น 7.5 เท่าตัว ในปี 2524

ที่มา: รวบรวมข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ www.mesdb.go.th, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับกาญจนาภิเษก เล่มที่ 24 <http://www.wikipedia.org>

ตารางที่ 5 แสดงการสรุปผลการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1	แนวคิดและลักษณะของแผน	แนวทางการพัฒนา	ผลการพัฒนา
		ปรับแนวนโยบายการพัฒนาประเทศ "แนวใหม่" ให้ความสำคัญเป็นหลักในการวางแผน กำหนดแผนงานและโครงการ ให้มีผลทางปฏิบัติทั้งภาครัฐและภาค เอกชน เช่น พื้นที่เป้าหมายเพื่อพัฒนาชนบท พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก พื้นที่เมืองหลัก ฯลฯ เน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจการเงินของประเทศ เป็นพิเศษ โดยการเร่งระดมเงินออม, สร้างวินัยทางเศรษฐกิจ การเงิน และการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจต่างๆ เช่น ปรับ โครงสร้างการเกษตร ปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม เพื่อการส่งออกและกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ส่วนภูมิภาค, ปรับ โครงสร้างการค้าต่างประเทศ และบริการ, ปรับ โครงสร้างการผลิต และการใช้พลังงาน ฯลฯ เน้นความสมดุลในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทเป็นหลัก กำหนดพื้นที่เป้าหมาย 286 อำเภอและกิ่งอำเภอ เน้นการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติเช่น มีระบบการบริหารการ พัฒนาชนบทแนวใหม่ประกาศใช้ พ.ศ. 2527 เน้นบทบาทและการระดมความร่วมมือจากภาคเอกชน	เศรษฐกิจขยายตัว เพียงร้อยละ 5.4 ต่อปี เพราะการผลัดภาคเกษตรและอุตสาหกรรม การลงทุนและการส่งออกต่ำกว่าเป้าหมาย และเกิดการว่างงานประมาณ 1 ล้านคนในปี 2529 อย่างไรก็ตาม ในระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่รัฐบาลไทยค่อนข้างมีเสถียรภาพ มีการกำหนดนโยบายและมาตรการทางด้านการเงินการคลังที่ถูกต้อง เช่น การลดค่าเงินบาท การณรงค์เพื่อการประหยัดใช้ของไทย และร่วมใจส่งออก ฯลฯ ประกอบกับการค้นพบก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย ส่งผลทำให้ประเทศไทยผ่านพ้นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจมาได้ด้วยดี นอกจากนี้ อัตราเงินเฟ้อเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 2.9 ส่วนการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทล่าช้าลง ก็สามารถช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่เป้าหมายได้เป็นอย่างดี ในขณะที่สามารถลดอัตราการเพิ่มของประชากรได้ใกล้เคียงกับเป้าหมายที่วางไว้คือ เหลือร้อยละ 1.7 ในปี 2529

ที่มา: รวบรวมข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ www.mesdb.go.th, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับกาญจนาภิเษก เล่มที่ 24 <http://www.wikipedia.org>

ตารางที่ 6 แสดงการสรุปผลการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่	แนวคิดและลักษณะของแผน	แนวทางการพัฒนา	ผลการพัฒนา
	เน้นวิสัยทัศน์ระยะสังค เศรษฐกิจและสังคม 1) เน้นวิสัยทัศน์ระยะสังค เศรษฐกิจและสังคม 2) เริ่มใช้วิธีการวางแผนในลักษณะ แผนงานทั้งหมด 10 แผนงาน 3) เริ่มให้ความสำคัญมากขึ้นต่อการ สนับสนุนการวางแผนจากระดับล่าง ขึ้นมาข้างบนและให้ความสำคัญต่อการ ปรับปรุงการบริหารและบทบาท บทบาทของรัฐในการบริหารประเทศ	เน้นการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการ รักษาเสถียรภาพของการเงินการคลัง โดยเน้นการระดมเงิน ออมในประเทศ เน้นการใช้ภาคครัวรูอย่างประหยัดและมี ประสิทธิภาพ และเน้นบทบาทภาคเอกชนในการพัฒนา เน้นการพัฒนาฝีมือแรงงานและคุณภาพชีวิต เน้นการเพิ่ม บทบาทองค์กรประชาชนในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เริ่มแผนหลักการพัฒนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี บทบาทบทบาทรัฐในการ พัฒนาประเทศ มีแผนพัฒนาวิสาหกิจ มุ่งปรับโครงสร้าง การผลิตและการตลาดของประเทศให้กระจายตัวมากขึ้น เน้นการนำบริการพื้นฐานที่มีอยู่แล้วมาใช้ประโยชน์อย่าง เต็มที่ พัฒนาเมืองและพื้นที่เฉพาะ กระจายความเจริญสู่ ภูมิภาค ขยายขอบเขตพัฒนาชนบทครอบคลุมทั่วประเทศ เขตล้าหลัง5,787 หมู่บ้าน เขตปานกลาง 35,514 หมู่บ้าน และเขตก้าวหน้า 11,612 หมู่บ้าน	การลงทุนเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 20.2 และ เศรษฐกิจขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 10.9 การส่งออก ขยายตัวเฉลี่ยถึงร้อยละ 25.7 ต่อปี ซึ่งสูงเป็น ประวัติการณ์ทั้งนี้เป็นเพราะมีปัจจัยที่เอื้ออำนวย ทั้งภายในและภายนอกประเทศ รายได้จากการ ท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ตอนต้นแผน ซึ่งสืบเนื่องมาจากการกำหนดให้ปี 2530 และปี 2531 เป็นปีท่องเที่ยวไทยและปี ศิลปหัตถกรรมไทยตามลำดับ ฐานะการเงินการ คลังของประเทศยังมีเสถียรภาพ การว่างงาน เหลือเพียงร้อยละ 0.6 ของกำลังแรงงาน ปัญหา หนี้สินต่างประเทศเริ่มผ่อนคลายลงคือ สัดส่วน ภาระหนี้ต่อรายได้จากการส่งออกลดจากร้อยละ 20.6 ในปี 2529 เหลือร้อยละ 10.5 ในปี 2534 ส่วนเงินเพื่อเฉลี่ยร้อยละ 5 ต่อปี

ที่มา: รวบรวมข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ www.nesdb.go.th , สำนักรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับกาญจนา

ภิเชก เล่มที่ 24 <http://www.wikipedia.org>

ตารางที่ 7 แสดงการสรุปผลการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่	แนวคิดและลักษณะของแผน	แนวทางการพัฒนา	ผลการพัฒนา
7 (ปี 2535 – 2539)	1) เริ่มมองเห็นความจำเป็นในการกำหนดแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) 2) กำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนา 3 ประการ เน้น การให้เกิดความสมดุล ระหว่างวัตถุประสงค์ด้าน ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม	เน้นการรักษาวัตถุการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง และมีเสถียรภาพ เน้นการกระจายรายได้ และการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคและชนบทเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตวิสาหกิจและระบบราชการ	เศรษฐกิจขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 8.2 ต่อปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี 2537 - 2538 เพิ่มขึ้นเกือบร้อยละ 9 ต่อปี ซึ่งสูงกว่าที่กำหนดไว้ในแผน การส่งออกเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 14.2 สัดส่วนคนยากจนในปี 2535 ลดลงเหลือร้อยละ 13.7 ของประชากรทั้งประเทศ บริการพื้นฐานทั้งถนน ไฟฟ้า และประปา ขยายครอบคลุมทั่วประเทศคนไทยมีโอกาสดำเนินการศึกษามากขึ้น และได้รับการบริการทางสาธารณสุขครอบคลุมกว้างขวางขึ้น

ที่มา: รวบรวมข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ www.mesdb.go.th, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับกาญจนาภิเษก เล่มที่ 24 <http://www.wikipedia.org>

ตารางที่ 8 แสดงการสรุปผลการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 – 9

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่	แนวคิดและลักษณะของแผน	แนวทางการพัฒนา	ผลการพัฒนา
8 – 9 (ปี 2540 – 2549)	1) ปรับเปลี่ยนแนวคิดการพัฒนาจากเดิมที่เน้นเศรษฐกิจ มาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา 2) เป็นการวางแผนจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน เปิดโอกาสให้คนไทยทุกสาขาอาชีพและทุกภูมิภาค เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและกำหนดทิศทาง การพัฒนาประเทศตั้งแต่เริ่มการจัดทำแผน 3) การพัฒนาให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม 4) การพัฒนาจิตความสามารถในการแข่งขันของ ประเทศ และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทย 5) การแก้ไขปัญหาคาความยากจน การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทย และการพัฒนาที่ยั่งยืน	การพัฒนาศักยภาพของคน การพัฒนา สภาพแวดล้อมของสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนา คน การเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาของ ภูมิภาคและชนบทเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของ ประชาชนอย่างทั่วถึง การพัฒนาสมรรถนะทาง เศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการพัฒนา คนและ คุณภาพชีวิต การจัดหาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม การพัฒนาภาครัฐ เป็นการพัฒนา ภาครัฐให้มีความสมรรถนะ และพันธกิจหลักในการ เสริมสร้างศักยภาพและสมรรถนะ ของคนและมี ส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ การบริหาร จัดการเพื่อให้มีการนำแผนพัฒนาฯ ไปดำเนินการ ให้เกิดผลในทางปฏิบัติด้วยแนวทางการแปลง แผนไปสู่การปฏิบัติ รวมถึงการพัฒนาประเทศ บนแนวทางที่ยั่งยืน	เศรษฐกิจไทยปรับตัวดีขึ้นมากด้วยอัตราเฉลี่ยร้อยละ 6.1 ต่อปี โดยมีปัจจัยสนับสนุน จากอุปสงค์ภายในประเทศ และการขยายตัวส่งออกที่ขยายตัวได้มากขึ้น ตามการขยายตัวของเศรษฐกิจโลกที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และ มีการขยายตัวสูงสุดในปี 2547 ส่งผลให้ภาวะการจ้างงานขยายตัวตามการเติบโตทาง เศรษฐกิจ ขณะที่ดุลการค้าและดุลบัญชีเดินสะพัดเกินดุล อัตราการว่างงานลดลง อัตราเงินเฟ้ออยู่ในระดับต่ำ การขาดดุล งบประมาณของรัฐบาลเริ่มลดลง และขนาดหนี้สาธารณะต่อจีดีพีที่ลดลง ช่วยส่งเสริมให้ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจไทยมีความมั่นคงและ เข้มแข็งเพิ่มขึ้น

ที่มา: รวบรวมข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ www.nesdb.go.th , มติชนรายวัน วันที่ 20 วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.

2548 ปีที่ 28 ฉบับที่ 9967

ตารางที่ 9 แสดงข้อมูลทางเศรษฐกิจมหภาคของประเทศไทย ปี 2522 – 2550

ชุดข้อมูล	ปี										
	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528	2529	2530	2531	2532
จำนวนประชากร (ล้านคน)	46.11	46.96	47.87	48.84	49.51	50.58	51.79	52.97	53.87	54.96	55.89
GDP (พินล้านบาท)	913.7	967.7	1,019.5	1,076.4	1,138.4	1,191.3	1,257.2	1,376.8	1,559.8	1,750.0	913.7
ผลิตภัณฑ์ประชาชาติ (บาทต่อคน)	12,098	14,065	15,682	17,012	18,404	19,287	20,141	21,157	23,911	28,256	33,204
อัตราเงินเฟ้อ	9.9	19.7	12.8	5.2	3.8	0.9	2.5	1.9	2.4	3.9	5.3
ดุลการชำระเงิน (พินล้านดอลลาร์ สรอ.)	-0.4	0.3	0.1	0.1	-0.8	0.4	0.5	0.4	0.9	2.5	4.0
อัตราแลกเปลี่ยน บาท : ดอลลาร์ สรอ.	20.4	20.5	21.8	23.0	23.0	23.6	27.2	26.3	25.7	25.3	25.7

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย www.bot.or.th

ตารางที่ 9 แสดงข้อมูลทางเศรษฐกิจมหภาคของประเทศไทย ปี 2522 – 2550 (ต่อ)

ชุดข้อมูล	ปี											
	2533	2534	2535	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543	2543
จำนวนประชากร (ล้านคน)	55.84	57.03	57.62	58.44	59.24	59.28	59.90	60.50	61.20	61.80	61.80	61.88
GDP (พันล้านบาท)	1,945.4	2,111.9	2,282.6	2,470.9	2,693.0	2,941.7	3,115.3	3,072.6	2,749.7	2,872.0	3,008.4	3,008.4
ผลิตภัณฑ์ประชาชาติ (บาทต่อคน)	38,613	43,655	48,311	53,772	60,865	69,326	75,146	76,057	72,979	72,981	77,863	77,863
อัตราเงินเฟ้อ	5.9	5.7	4.1	3.4	5.0	5.8	5.9	5.6	8.1	0.3	1.6	1.6
ดุลการชำระเงิน (พันล้านดอลลาร์ สรอ.)	3.8	4.2	3.0	3.9	4.2	7.2	2.2	-10.6	1.7	4.6	-1.6	-1.6
อัตราแลกเปลี่ยน บาท : ดอลลาร์ สรอ.	25.6	25.5	25.4	25.3	25.2	24.9	25.3	31.4	41.4	37.8	40.2	40.2

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย www.bot.or.th

ตารางที่ 9 แสดงข้อมูลทางเศรษฐกิจมหภาคของประเทศไทย ปี 2522 – 2550 (ต่อ)

ชุดข้อมูล	ปี						
	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550
จำนวนประชากร (ล้านคน)	62.31	62.80	63.08	61.97	62.42	62.83	63.04
GDP (พันล้านบาท)	3,073.6	3,237.0	3,468.2	3,688.2	3,855.1	4,052.0	4,244.6
ผลิตภัณฑ์ประชาชาติ (บาทต่อคน)	79,785	83,338	89,144	96,553	104,251	115,098	125,091.8
อัตราเงินเฟ้อ	1.6	0.7	1.8	2.7	4.5	4.7	2.3
ดุลการชำระเงิน (พันล้านดอลลาร์ สรอ.)	1.3	4.2	0.1	5.7	5.4	12.7	17.1
อัตราแลกเปลี่ยน บาท : ดอลลาร์ สรอ.	44.5	43.0	41.5	40.3	40.3	37.9	34.56

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย www.bot.or.th

ตารางที่ 10 แสดงข้อมูลความยากจนของประเทศไทย ปี 2531 – 2549

ชุดข้อมูล	ปี									
	2531	2533	2535	2537	2539	2541	2543	2545	2547	2549
ช่องว่างความยากจน	11.40	8.05	6.62	3.92	2.85	3.35	4.24	2.75	2.01	1.81
ความรุนแรงปัญหาความยากจน	4.30	2.82	2.23	1.22	0.85	0.99	1.30	0.81	0.56	0.53
เส้นความยากจน (บาท/คน/เดือน)	633	692	790	838	953	1,130	1,135	1,190	1,242	1,386
สัดส่วนคนจน (ร้อยละ)	42.21	33.69	28.43	18.98	14.75	17.46	20.98	14.93	11.16	9.55
จำนวนคนจน (ล้านคน)	22.1	18.4	15.8	10.7	8.5	10.2	12.6	9.1	7.0	6.1

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจมหชนและการกระจายรายได้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 11 แสดงสถานภาพความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

องค์ประกอบดัชนี	ดัชนี (%)						ระดับการพัฒนา			
	สิ้นแผนฯ8 (ปี 2544)		แผนพัฒนาฉบับที่ 9 2545 2546		สิ้นแผนฯ8 (ปี 2544)		แผนพัฒนาฉบับที่ 9			
	2545	2546	2547	2548	2545	2546	2545	2546	2547	2548
1. สุขภาพอนามัย	79.2	83.7	83.2	84.7	3.92	4.37	4.32	4.33	4.47	4.76
-อายุขัยเฉลี่ย	84.9	84.9	84.9	87.6	4.49	4.49	4.49	4.49	4.49	4.76
-ประชาชนที่สุขภาพดี	84.9	84.9	81.3	80.3	4.49	4.49	4.13	3.94	4.03	4.03
-การมีหลักประกันสุขภาพ	78.2	92.3	93.7	96.3	3.82	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00
2. ความรู้	69.8	71.1	74.1	76.3	2.98	3.11	3.41	3.65	3.63	3.63
-จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา	82.2	84.4	86.7	90.0	4.22	4.44	4.67	5.00	5.00	5.00
-การเข้าเรียนมัธยมต้นและปลาย	72.4	72.9	79.3	81.8	3.24	3.29	3.93	4.22	4.18	4.18
-ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	43.9	44.6	41.4	38.6	0.88	0.89	0.83	0.77	0.77	0.77
3. ชีวิตการทำงาน	50.3	71.6	79.0	80.2	1.03	3.16	3.90	4.00	4.02	4.02
-การมีงานทำ	61.9	89.3	98.7	100.0	2.19	4.93	5.00	5.00	5.00	5.00
-ความมั่นคงในการทำงาน	25.5	28.0	28.9	31.5	0.51	0.56	0.58	0.59	0.63	0.63
4. รายได้และการกระจายรายได้	68.8	73.0	73.0	81.8	2.88	3.30	3.30	4.18	4.18	4.18
-ผลสัมฤทธิ์การแก้ปัญหาความยากจน	52.4	64.5	64.5	83.3	1.24	2.45	2.45	4.33	4.33	4.33
-การกระจายรายได้	79.8	79.8	79.8	80.2	3.98	3.98	3.98	4.02	4.02	4.02

ที่มา : สำนักงานประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 11 แสดงสถานภาพความอยู่ดีมีสุขของคนไทย (ต่อ)

องค์ประกอบดัชนี	ดัชนี (%)								ระดับการพัฒนา			
	สิ้นแผนฯ8		แผนพัฒนาฯฉบับที่9				สิ้นแผนฯ9		แผนพัฒนาฯฉบับที่9			
	(ปี2544)	2545	2546	2547	2548	(ปี 2544)	2545	2546	2547	2548	2549	2550
5. สภาพแวดล้อม	73.1	72.7	77.3	80.3	79.7	3.31	3.27	3.73	4.03	3.97		
-ที่อยู่และสาธารณูปโภค	70.1	71.8	71.8	74.6	74.6	3.01	3.18	3.18	3.46	3.46		
-ความปลอดภัย	57.1	55.7	73.7	80.2	78.4	1.71	1.57	3.37	4.02	3.84		
-สิ่งแวดล้อม	86.3	84.7	85.0	85.3	85.3	4.63	4.47	4.50	4.53	4.53		
6. ชีวิตครอบครัว	62.9	61.5	62.6	62.4	61.8	2.29	2.15	2.26	2.24	2.18		
-สัมพันธภาพที่อบอุ่นในครอบครัว	67.5	64.4	66.4	67.3	66.3	2.75	2.44	2.64	2.73	2.63		
-การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ	57.6	58.3	58.3	56.7	56.7	1.76	1.83	1.83	1.67	1.67		
7. การบริหารจัดการที่ดี	60.1	59.7	60.2	60.9	64.5	2.01	1.97	2.02	2.09	2.45		
-ความโปร่งใส	24.4	24.4	25.6	28.9	31.1	0.49	0.49	0.51	0.58	0.62		
-การมีคุณธรรม	50.5	41.1	37.9	42.8	63.1	1.05	0.82	0.76	0.86	2.31		
-การมีส่วนร่วม	63.2	63.2	63.2	63.2	65.7	2.32	2.32	2.32	2.32	2.57		
-ความคุ้มค่า	77.8	80.1	81.8	82.0	79.9	3.78	4.01	4.18	4.20	3.99		
ดัชนีความอยู่ดีมีสุขของคนไทย	67.4	71.2	73.6	76.0	76.4	2.74	3.12	3.36	3.60	3.64		

ที่มา : สำนักงานประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนากลุ่มงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
 หมายเหตุ : คะแนนระดับ 5 คือ ดีมาก (ร้อยละ 90.0 – 100), คะแนนระดับ 4 คือ ดี (ร้อยละ 80.0 – 89.9), คะแนนระดับ 3 คือ ดี ไม่เปลี่ยนแปลง (ร้อยละ 70.0 – 79.9), คะแนนระดับ 2 หรือน้อยกว่า คือต้องปรับปรุง (น้อยกว่าร้อยละ 70.0)

จากข้อมูลข้างต้น ทำให้ทราบว่าที่ผ่านมามาประเทศไทยมีการดำเนินการบรรลุตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในหลายๆ โอกาสและมีระดับการพัฒนาประเทศมาโดยตลอด โดยมีตัวเลขที่แสดงพัฒนาการทางเศรษฐกิจ อาทิ มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นจากจำนวน 46.11 ล้านคนในปี 2522 มาที่จำนวน 63.04 ล้านคนในปี 2550 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเบื้องต้น (Gross domestic product : GDP) เพิ่มขึ้นจากจำนวน 913.7 พันล้านบาทในปี 2522 มาที่จำนวน 4,244.6 พันล้านบาท ผลิตภัณฑ์ประชาชาติต่อหัว (GNP Per capita) เพิ่มขึ้นจากจำนวน 12,098 บาทต่อคนในปี 2522 มาที่จำนวน 125,091.8 บาทต่อคน ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นจากจำนวนขาดดุล 0.4 พันล้านดอลลาร์ สรอ. ในปี 2522 มามีระดับจำนวนเกินดุล 17.1 พันล้านดอลลาร์ สรอ.

ในปี 2550 และตัวเลขแสดงข้อมูลความยากจน ในด้านการวัดช่องว่างความยากจนซึ่งเป็นตัวเลขที่ชี้ให้เห็น ช่องว่างระหว่างรายจ่ายของคนที่ยากจนได้เส้นความยากจนกับเส้นความยากจนเพื่อบ่งชี้ว่าคนจนเหล่านี้มีระดับรายจ่ายต่ำกว่าเส้นความยากจนมากน้อยเพียงใด โดยคนจนที่มีรายจ่ายต่ำกว่าเส้นความยากจนมากก็จะมีคามยากลำบากมากกว่าผู้ที่มีรายจ่ายใกล้เส้นความยากจน นั้นพบว่าค่าตัวเลขวัดชี้ทางที่ดีขึ้นมากจากระดับ 11.40 ในปี 2531 ลดลงดีขึ้นมากมาที่ระดับ 1.81 ในปี 2549 ซึ่งมีทิศทางสอดคล้องกับสัดส่วนคนจนที่มีระดับที่ดีขึ้นโดยในปี 2531 มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 42.21 มีระดับลดลงดีขึ้นมาที่ร้อยละ 9.55 ในปี 2549 อีกทั้งตัวเลขที่แสดงถึงพัฒนาการทางสังคมที่แสดงสถานภาพความกินอยู่ดีของคนไทยในช่วงสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ก็มีระดับที่ดีจนถึงระดับที่ดีขึ้นในหลายๆ ด้าน อาทิ ภาวะสุขภาพของคนไทย มีระดับการพัฒนาที่ดี ระดับความรู้ของคนไทยมีระดับที่ดี ด้านชีวิตในการทำงานการมีงานทำและความมั่นคงในการทำงานมีระดับดีขึ้น ด้านรายได้และการกระจายรายได้ของคนไทยอยู่ในระดับที่ดีขึ้น ด้านสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุขอยู่ในระดับดี สำหรับด้านชีวิตความสัมพันธ์ในครอบครัวและการบริหารจัดการมีระดับที่ลดน้อยลง อันเนื่องมาจากสภาพทางสังคมที่มีกลายสภาพมีความเป็นเมืองมากขึ้น แต่อย่างไรก็ดีพบว่าระดับการพัฒนาประเทศที่ผ่านมามีการพิจารณาการเปรียบเทียบช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 มีการพัฒนาในระดับที่ดี นั้นแสดงให้เห็นว่าพัฒนาการของประเทศเพิ่มขึ้นตามลำดับ

1.2 ผลของการเปลี่ยนแปลงจำนวนและโครงสร้างทางประชากรของประเทศไทย

1.2.1 สถานการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อคนไทย¹

สถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลก (Global Trend) มีประเด็นสำคัญๆ ดังนี้

1.2.1.1 ประชากรทั่วโลกจะเพิ่มขึ้นจาก 6.1 พันล้านคนในปี 2543 เป็น 7.8 พันล้านคนในปี 2568 โดยร้อยละ 95 เพิ่มขึ้นในประเทศที่กำลังพัฒนา อัตราเจริญเจริญพันธุ์รวมของหญิง 1 คน เป็นอัตราต่ำกว่าระดับทดแทน อัตราการตายต่ำ มนุษย์จะมีอายุยืนยาวขึ้น ส่งผลให้ประชากรวัยเด็กมีแนวโน้มลดลงและมีผู้สูงอายุมากขึ้น

1.2.1.2 กระแสความเจริญของโลกยุคโลกาภิวัตน์ เกือบทุกประเภทในโลกมีความเป็นเมืองมากขึ้น โดยคาดว่า ในปี 2568 ประชากรเกือบร้อยละ 60 จะอาศัยอยู่ในเมือง ภาวะความเป็นเมืองจะเพิ่มสูงขึ้น (Hyper-urbanization) ด้วยปัจจัยสนับสนุนจากความก้าวหน้าของระบบโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งการย้ายถิ่นแบบไร้พรมแดน ซึ่งมีผลต่อการบริหารจัดการด้านการศึกษาด้านสุขภาพ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคน

1.2.1.3 ภัยคุกคามต่อคุณภาพและความมั่นคงของมนุษย์จะมีความหลากหลายมากขึ้น อาทิ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่แพร่กระจายอย่างกว้างขวางและรวดเร็วเป็นโอกาสที่จะพัฒนาคุณภาพมนุษย์ได้หลากหลายวิธีการ เช่น เครือข่าย Internet การใช้ Edutainment software program ฯลฯ แต่ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีเหล่านั้นทั้งความรู้/ทักษะพื้นฐานในการใช้อุปกรณ์ทางเทคโนโลยีและการเข้าถึงแหล่งข้อมูล รวมทั้งทุนในการจัดหาอุปกรณ์สนับสนุนต่าง ๆ แต่จากสภาพความเป็นจริงประการหนึ่งในสังคมโลกคือการคงอยู่ของความเหลื่อมล้ำของโอกาสในการที่จะเข้าถึงสารสนเทศและความรู้ ซึ่งมีแนวคิดของคนกลุ่มหนึ่งเห็นว่า พัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศยังเป็นการเพิ่มความเหลื่อมล้ำดังกล่าว (Digital Divide) โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำทางทักษะ (Literacy Divide) ซึ่งโอกาสที่จะก้าวเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge based Society) ย่อมเป็นไปได้ยาก รวมทั้งมีแนวโน้มที่จะตกขบวนการพัฒนาได้ ปัญหาภาวะสุขภาพเกิดจากสาเหตุใหม่ ๆ มีการแพร่ระบาด

¹ ที่มาจากเนื้อหาบางส่วนในบทนำของบทความชื่อ โอกาสสุดท้ายของประเทศไทย : 6 ปีทองของการพัฒนาคนไทยให้ก้าวไกลอย่างยั่งยืน โดยคุณสุวรรณี คำมั่น สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

ของเชื้อโรคที่มีรหัสพันธุกรรมแปลกใหม่มากขึ้น เช่น โรคซาร์ส ไข้หวัดนก ฯลฯ ขณะที่ HIV/AIDS ยังเป็นปัญหาใหญ่ในหลายประเทศ ซึ่งโรคเหล่านี้ยากต่อการประมาณสถานการณ์ องค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาอย่างไม่เพียงพอและทันการณ์ แต่ก่อให้เกิดผลกระทบรุนแรงทั้งต่อปัจเจกและสังคม โดยเป็นตัวบั่นทอนกำลังคนที่สำคัญ ภัยจากการก่อการร้ายมีแนวโน้มขยายรูปแบบและขอบเขตมากขึ้น กระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศต่าง ๆ และประเด็นของประเทศต่าง ๆ และประเด็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะเมื่อจอร์จ บุชรับตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาเป็นสมัยที่ 2 จะมีนโยบายจัดการกับการก่อการร้ายด้วยวิธีการที่เด็ดขาดรุนแรงยิ่งขึ้น รวมทั้งมีนโยบายกดดันให้ประเทศคู่ค้าต่าง ๆ ต้องให้ความร่วมมือในการจัดการก่อการร้ายทุกวิถีทางด้วย ส่งผลให้ประชากรทั่วโลกต้องตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงมากขึ้น แนวโน้มการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะประเด็นของน้ำ ป่าและอากาศ จะมีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชากรทั่วโลก และสร้างความขัดแย้งระหว่างประเทศต่าง ๆ มากขึ้น

1.2.1.4 การแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเป็นไปอย่างรุนแรงโดยใช้กติกาสากลสร้างความได้เปรียบในแต่ละกลุ่มประเทศสมาชิก โดยประเทศจีนยังมีแนวโน้มการเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วและเป็นคู่แข่งที่ประเทศไทยต้องให้ความสำคัญต่อไป ประกอบกับประเทศต่าง ๆ หันมาพัฒนาเพื่อเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้มากขึ้นเพราะข้อจำกัดทางด้านทรัพยากร ประเทศไทยจึงต้องปรับตัวทั้งในเชิงกระบวนการผลิตที่ต้องเลือกสินค้าและบริการที่มีความได้เปรียบ รวมทั้งใช้ทุนทางวัฒนธรรมและ ทุนทางสังคมเข้ามาเสริมทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

1.2.2 สถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย¹

การพิจารณาสถานการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคนไทยได้ใช้การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพิจารณา เพราะการเปลี่ยนแปลงของประชากรมีผลต่อทั้งปริมาณและคุณภาพของคน รวมทั้งส่งผลต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วยว่าจะต้องมีการลงทุนในการพัฒนาทุนมนุษย์ในเรื่องใด อย่างไร ให้เกิดความคุ้มค่าและทันต่อสถานการณ์โดยที่แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรจะครอบคลุมทั้ง

¹ จากบทนำของบทความชื่อ โอกาสสุดท้ายของประเทศไทย : 6 ปีทองของการพัฒนาคนไทยให้ก้าวไกลอย่างยั่งยืน โดย สุวรรณิ คำมัน สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. หน้า 1 – 6.

ในเรื่องของโครงสร้าง ขนาดของประชากรรูปแบบครอบครัว และคุณภาพของประชากรทั้งในมิติของสุขภาพ ความรู้ความสามารถ ทักษะฝีมือและการมีงานทำ ชีวิตความเป็นอยู่ รวมไปถึงค่านิยม จริยธรรมและพฤติกรรมของคนในสังคม เนื่องจากประเด็นเหล่านี้จะมีผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะของคนไทยในอนาคต โดยมีสาระสำคัญๆ ดังนี้

1.2.2.1 โครงสร้างประชากรเปลี่ยนไปและมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ความสำเร็จของนโยบายวางแผนประชากรในช่วง 30 กว่าปีที่ผ่านมา ทำให้อัตราเจริญพันธุ์ลดลงจาก 6.3 คนในช่วงปี 2507-2508 เป็น 1.82 คนในปี 2543-2548 ประชากรเพิ่มขึ้นในอัตราที่ช้าลงคนไทยมีอายุยืนยาวมากขึ้น อายุคาดหมายเฉลี่ยสูงขึ้นสำหรับผู้หญิงเป็น 74-9 ปี และผลชาย 69.9 ปี เนื่องจากผลสำเร็จของการพัฒนาสาธารณสุขที่สามารถลดการตายของมารดาและทารก การส่งเสริมสุขภาพและการรักษาพยาบาลที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดีขึ้น ซึ่งส่งผลให้โครงสร้างประชากรไทยในปัจจุบันแตกต่างไปจากในอดีตค่อนข้างมาก กล่าวคือ ประชากรวัยเด็ก (0-14 ปี) มีสัดส่วนลดลงอย่างรวดเร็วจากร้อยละ 40.0 ในปี 2523 เป็นร้อยละ 24.3 ในปี 2543 และคาดว่าจะในปี 2558 เป็นร้อยละ 20.2 ประชากรวัยแรงงาน (15-59 ปี) มีสัดส่วนที่สูงอยู่ เนื่องจากประชากรในกลุ่มนี้เป็นประชากรที่เกิดในช่วงที่มีอัตราเจริญพันธุ์ที่สูง โดยในปี 2543 ร้อยละ 66.3 คาดว่ายังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นร้อยละ 66.5 ในปี 2549 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 67.1 ในปี 2553 ก่อนจะลดลงเป็นร้อยละ 66.0 ในปี 2558 (ตารางที่ 1) จากนั้นจะลดลงไปเรื่อยๆ ในช่วงเวลา 20 ปีข้างหน้า ประชากรวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มีสัดส่วนขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 9.5 ในปี 2543 และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 10.4 ในปี 2549 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 11.7 ในปี 2553

1.2.2.2 ประเทศไทยอยู่ในช่วงปันผลทางประชากรตั้งแต่ปัจจุบันจนถึงปี 2552 โดยหลักการของเศรษฐศาสตร์ ช่วงที่สัดส่วนประชากรวัยแรงงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเมื่อเทียบกับประชากรในวัยพึ่งพิง (กลุ่มเด็กและผู้สูงอายุ) จะเรียกช่วงเวลานั้นว่าเป็น ช่วงการปันผลทางประชากร (Demographic Dividend) และเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจที่จะใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ซึ่งถ้าพิจารณาสัดส่วนประชากรวัยแรงงานของประเทศ จะพบว่า ไทยอยู่ในช่วงปันผลประชากรไปจนถึงปี 2552 หรือเสียเวลาอีกเพียง 6 ปีเท่านั้นที่ต้องรับพัฒนาและใช้ประโยชน์จากช่วงปีทองดังกล่าว เนื่องจากเป็นช่วงที่ประเทศไทยสามารถเร่งพัฒนาเพื่อสะสมความมั่งคั่งในประเทศ แต่หลังจากปี 2552 เป็นต้นไป แนวโน้มการพัฒนาจะลดน้อยถอยลง ถ้าไม่มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาด้านประชากรที่ดีพอ ด้วยเหตุผลเพราะ 1) คนวัยแรงงานมีสัดส่วนลดลง ทำให้กำลังการผลิตของประเทศลดลงด้วย 2) อัตราพึ่งพิงสูงขึ้น เพราะประชากรวัยแรงงานต้องรับภาระเพิ่มขึ้นในการดูแลผู้สูงอายุซึ่งมี

สัดส่วนสูงขึ้นทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในกลุ่มประเทศอาเซียน 10 ประเทศ (บรูไน กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ลาว เวียดนาม พม่า สิงคโปร์และไทย) พบว่า ถึงแม้ประเทศเหล่านี้จะมีขนาดประชากรที่แตกต่างกันอย่างมาก แต่ทุกประเทศล้วนอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรทั้งสิ้น และเป็นช่วงที่แนวโน้มการขยายตัวของประชากรช้าลงเพราะอัตราเจริญพันธุ์ลดลง โดยสามารถจำแนกกลุ่มประเทศอาเซียนออกเป็น 3 กลุ่มตามระยะเวลาของช่วงปีนผลประชากร คือ กลุ่มประเทศที่มีช่วงเวลายีนผลทางประชากรเหลือน้อยที่สุด (ประมาณ 10-11 ปี) ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ ไทย และเวียดนาม ซึ่งมีโอกาสได้ประโยชน์จนถึงปี 2558 กลุ่มประเทศที่มีช่วงเวลายีนผลทางประชากรเหลือปานกลาง ประมาณ 3 ทศวรรษ ได้แก่ ประเทศบรูไน มาเลเซีย อินโดนีเซีย และพม่า กลุ่มประเทศที่มีช่วงเวลายีนผลทางประชากรเหลือมากที่สุด ประมาณ 4-5 ทศวรรษ ได้แก่ ประเทศฟิลิปปินส์ กัมพูชาและลาว ภายใต้สถานะของประเทศไทย จะเห็นว่า มีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบทางด้านประชากรน้อยมากเมื่อเทียบกับกลุ่มประเทศอาเซียน เพราะไม่เพียงแต่ระยะเวลาของการได้รับประโยชน์จากช่วงปีนผลทางประชากรมีน้อยแล้ว พื้นฐานความรู้ความสามารถและผลิตภาพแรงงานของไทยยังต่ำกว่าประเทศสิงคโปร์อีกด้วย (ข้อมูลของ IMD จัดลำดับความสามารถในการแข่งขันให้สิงคโปร์อยู่ในลำดับที่ 4 แต่ไทยอยู่ในลำดับที่ 30 จาก 60 ประเทศทั่วโลก) ขณะที่เวียดนามมีแนวโน้มที่ดีขึ้นในการพัฒนาคุณภาพประชากร

1.2.2.3 ประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอัตราที่เร็วมาก ความเร็วของการเพิ่มประชากรสูงอายุพิจารณาได้จากแนวโน้มของอัตราเพิ่มประชากรสูงอายุเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราเพิ่มประชากรทั้งหมด หรือพิจารณาจากจำนวนปีที่ใช้ในการเพิ่มสัดส่วนประชากรอายุ 65 ปีและมากกว่าร้อยละ 7 เป็นร้อยละ 14 (นิยามขององค์การสหประชาชาติ) ข้อมูลในตารางที่ 2 ซึ่งเปรียบเทียบจำนวนปีที่ประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาบางประเทศจะใช้ในการเพิ่มสัดส่วนประชากรกลุ่มดังกล่าว พบว่าปัจจุบันประเทศไทยมีผู้สูงอายุ 6 ล้านคนซึ่งประมาณว่าจะเพิ่มเป็น 10.8 ล้านคนในปี 2563 นับว่าอัตราการเข้าสู่ภาวะประชากรสูงอายุที่เร็วมาก (ประมาณ 22 ปี) ซึ่งส่งผลให้มีเวลาในการเตรียมความพร้อมคนและระบบได้ในระยะเวลาน้อยลงมาก จึงจำเป็นต้องวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์ให้ดีในการเตรียมหนุ่มสาววันนี้ให้เป็นคนสูงวัยที่มีคุณภาพ (Active Ageing) มีความรู้ความสามารถ และมีความมั่นคงในอนาคต การที่ประชากรวัยสูงอายุที่สัดส่วนเพิ่มขึ้น อาจส่งผลให้การเติบโตทางเศรษฐกิจชะลอตัวลง ดังเช่นที่เกิดขึ้นแล้วในประเทศญี่ปุ่นซึ่งขณะนี้อยู่ในสังคมผู้สูงอายุ ดังนั้น การเพิ่มผลิตภาพแรงงานในช่วงที่ประชากรวัยแรงงานมีสัดส่วนสูงจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเร่งด่วน เพื่อให้ประเทศสามารถเพิ่ม

ผลิตภาพรวมและสร้างความมั่งคั่งให้มากที่สุดก่อนที่คนกลุ่มนี้จะมีสัดส่วนลดลงในอนาคต ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงของประชากรจะมีผลต่อการออมในระดับบุคคล คือ เมื่อพิจารณา วงจรชีวิตของคนตั้งแต่การแต่งงาน แล้วมีบุตรจึงต้องออมเพื่อสนองตอบการบริโภคในอนาคตของ บุตร อาทิ ออมเพื่อการศึกษาของบุตร เมื่อช่วงเวลาในการเลี้ยงดูบุตรผ่านไป เข้าสู่ช่วงที่บุตรอยู่ในวัยทำงาน ค่าใช้จ่ายของพ่อแม่จะลดลง การออมจะสูงขึ้นเพื่อไว้ใช้ในวัยหลังเกษียณ ทำให้การลงทุนในช่วงนี้มีสูงขึ้นเพราะมีการนำเงินออมไปลงทุนหาผลกำไร แต่เมื่อพ่อแม่เข้าสู่วัยสูงอายุ การออมจะลดลงเพราะต้องใช้จ่ายเพื่อการดูแลสุขภาพและการรักษาพยาบาล

แต่ในความเป็นจริง การออมสุทธิของประเทศไทยทั้งในส่วนของ ภาคเอกชนและภาครัฐเมื่อเทียบสัดส่วนต่อ GDP ในปี 2543 เป็นร้อยละ 16.5 ลดลงเป็นร้อยละ 15.7 ในปี 2544 แล้วเพิ่มเป็นร้อยละ 6.6 ในปี 2545 การที่การออมครัวเรือนลดลงอย่างต่อเนื่อง จากการมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเพิ่มขึ้นน้อยกว่ารายจ่าย ดังนั้น การออมของคนไทยในปัจจุบันที่น่าจะอยู่ในระดับสูงก่อนสังคมจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุกลับไม่เป็นไปตามหลักการเพราะสภาพ เศรษฐกิจในขณะนี้ไม่จูงใจให้เกิดการออม อันเป็นผลมาจากราคาน้ำมันที่ปรับตัวสูงขึ้น ปัญหา ความมั่นคงภายใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และการเกิดวิกฤตการณ์โรคไข้หวัดนก จึงส่งผลให้ การออมระดับบุคคลค่อนข้างต่ำ มีการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสูงขึ้น ทำให้การออมเพื่ออนาคตอาจ ไม่มากพอที่จะนำไปขยายการลงทุนได้เท่าที่ควร

1.2.2.4 ข้อมูลจากการคาดประมาณประชากรพบว่า ไม่ว่าจะใช้ข้อสมมติ ด้านภาวะเจริญพันธุ์ระดับสูง ระดับกลาง หรือระดับต่ำก็ตาม จำนวนประชากรในกลุ่มอายุ 6-14 ปี และในกลุ่มอายุ 15-17 ปี มีแนวโน้มลดลง กล่าวคือ ผลการคาดประมาณภายใต้ข้อสมมติด้าน ภาวะเจริญพันธุ์ระดับกลาง พบว่าประชากรวัยเรียนในกลุ่มอายุ 6-14 ปีลดลงจาก 9.47 ล้านคนในปี พ.ศ. 2543 เป็น 7.96 ล้านคนในปี พ.ศ. 2568 และประชากรวัยเรียนในกลุ่มอายุ 15-17 ปี ลดลงจาก 3.21 ล้านคนเป็น 2.75 ล้านคนในช่วงเวลาเดียวกันแนวโน้มประชากรวัยเรียนที่ลดลง ดังกล่าวน่าจะทำให้ภาครัฐสามารถเน้นที่คุณภาพการศึกษาเพิ่มขึ้น การเน้นคุณภาพการศึกษาที่ สามารถเน้นในระดับอุดมศึกษาด้วยเช่นกัน เพราะประชากรวัยเรียนในกลุ่มอายุ 18-21 ปีก็ลดลง จาก 4.30 ล้านคนในปี พ.ศ. 2543 เป็น 3.77 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2568 การเน้นคุณภาพ การศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็น เนื่องจากปัญหาจุดอ่อนทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทยมีความลึกซึ้ง กว่าที่จะแก้ด้วยแนวทางการยกระดับอัตราการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษา ตอนปลายเพียงลำพัง การยกระดับคุณภาพการศึกษายังคงเป็นแนวทางที่ประเทศไทยต้องหาทาง แก้ไขอย่างจริงจังต่อไปเพิ่มเติมจากการแก้ปัญหาในเชิงปริมาณ เนื่องจากคุณภาพของแรงงานเป็น

ฐานพลังอำนาจที่สำคัญอย่างมากส่วนหนึ่งของประเทศ จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาภาพตลาดแรงงานในอนาคตเพื่อรองรับนักเรียนที่ศึกษาต่อจาก 6 ปี เป็น 9 ปี และ 12 ปี และต่อไปถึงระดับอุดมศึกษาว่า เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะมีตลาดแรงงานรองรับหรือสอดคล้องกับความต้องการของตลาดหรือไม่ ทั้งนี้เพราะหากตลาดแรงงานมีรองรับไม่เพียงพอผู้ที่สำเร็จศึกษาอาจจำเป็นต้องทำงานต่ำกว่าระดับกว่าที่เรียนมาดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

1.3 ทิศทางการปรับตัวของประเทศไทยในกระแสโลกาภิวัตน์

ทิศทางการปรับตัวของประเทศไทย ศึกษาแนวคิดได้จากยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ¹ ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรับเปลี่ยนเร็วและสลับซับซ้อนมากขึ้นจะส่งผลกระทบทั้งที่เป็น โอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศไทยในอนาคตเป็นอย่างมากซึ่งจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมและรู้จักนำศักยภาพที่มีอยู่มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ ทั้งนี้ การประเมินสถานะของประเทศในเวทีโลกและการประเมินสถานภาพทุนของประเทศระยะที่ผ่านมา ได้สะท้อนให้เห็นโอกาสและข้อจำกัด รวมทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนของประเทศ ซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ภายใต้สถานะแวดล้อมดังกล่าวได้อย่างเหมาะสมต่อไป การใช้โอกาสและเล็งภาวะคุกคามจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ต้องเน้นการพัฒนาบนฐานความรู้และสร้างนวัตกรรม และการค้าเสรี รวมทั้งการที่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้อย่างกว้างขวางด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ จะช่วยเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาให้คนไทย ซึ่งปัจจุบันคุณภาพการศึกษายังก้าวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และยังไม่พร้อมที่จะเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันจะช่วยเสริมโอกาสการสร้างสรรค่นวัตกรรมการผลิตสินค้าและบริการบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นจุดแข็งที่สังคมไทยมีกระจายอยู่ทุกพื้นที่ เพื่อสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการที่มีความโดดเด่นจากประเทศคู่แข่ง และสร้างรายได้ให้สินค้าและบริการของประเทศได้ ขณะเดียวกันยังสามารถใช้ศักยภาพจากฐานทรัพยากรชีวภาพที่หลากหลาย ควบคู่กับเครือข่ายชุมชนแข็งที่มีอยู่ในหลายพื้นที่ ภายใต้กระแสการอนุรักษ์และนิยมธรรมชาติ มาสร้างโอกาสการผลิตสินค้าและบริการเชิงอนุรักษ์และสุขภาพ ซึ่งจะเป็นสินทรัพย์ทางปัญญาที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ โดยมีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นแหล่ง

¹ รวบรวมเนื้อหาบางส่วนจากบทที่ 1 เรื่องการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์ สถานะและทิศทางการปรับตัวของประเทศไทย. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

วัตถุดิบที่สำคัญ ซึ่งจะนำสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ และการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยคนและชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูล

นอกจากนี้สามารถใช้จุดแข็งจากระบบเศรษฐกิจไทยที่มีฐานการพัฒนาที่หลากหลายทั้งในภาคเกษตร อุตสาหกรรมและการบริการ มีบรรยากาศการลงทุนและการแข่งขันที่ดี ร่วมกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้การเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้า และบริการเป็นไปอย่างเสรีมา กำหนดแนวทางปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน ที่เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีคุณภาพแข่งขันได้ และกระจายพัฒนาอย่างเป็นธรรม อีกทั้งยังใช้โอกาสจากกระแสผลักดันธรรมมาภิบาลและระชาธิปไตยในสังคมโลก ร่วมกับการใช้โอกาสที่ประชาชนตื่นตัวส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศ และมีส่วนร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ มาเสริม สร้างธรรมมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน ดังนั้น ในการเตรียมพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ประเทศไทยจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศอย่างเหมาะสม โดยนำกลับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ภายใต้ การพัฒนาการพัฒนา อยู่บนพื้นฐานของ “คุณภาพเชิงพลวัต” ที่เชื่อมโยงทุกมิติอย่างบูรณาการ ทั้ง มิติตัวคน สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง ขณะเดียวกันยอมรับความแตกต่างระหว่าง “ความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นในชนบทที่เป็น ฐานรากของสังคมและความสมดุลในประโยชน์ของการพัฒนาแก่ทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม” กับ “ความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของภาคธุรกิจในเมือง และการสร้างเครือข่ายพันธมิตร การพัฒนาในเวทีโลก” โดยใช้ความรู้คุณธรรมและความเพียรในขบวนการพัฒนาที่อยู่บนหลัก พอประมาณ ความมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันที่ดีให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจาก กระแสโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี โดยให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของ โครงสร้างของระบบต่าง ๆ ภายในประเทศให้มีศักยภาพแข่งขันได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ และ สร้างฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน ควบคู่ไปกับการ กระจายการพัฒนาที่เป็นธรรม และเสริมสร้างความเท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคม และความ เข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้คงความสมบูรณ์เป็นรากฐานการพัฒนาที่มั่นคง และเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตของชุมชน และ สังคมไทย ตลอดจนการเสริมสร้างธรรมมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศทุกระดับ อันจะ นำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน สามารถดำรงอยู่ สามารถดำรงอยู่ในประชาคมโลก ได้ อย่างมีเกียรติภูมิและมีศักดิ์ศรี

1.4 โอกาสของการพัฒนาประเทศตามการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางประชากร

จากแนวคิดทิศทางการพัฒนาคนไทยในอนาคต¹ ได้เสนอไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วและกำลังจะเกิดในอนาคตส่งผลกระทบต่อคนและสังคมไทยเป็นอย่างมากทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ การพัฒนาประเทศระยะต่อไปจะต้องมุ่งปรับโครงสร้างทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม (Economic & Social Restructuring) ให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ สร้างและกระจายประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับคนส่วนใหญ่ สร้างสังคมที่มั่นคงและสันติสุข และมีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ดี และในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายประสงค์ดังกล่าว ความรู้ความสามารถที่สะท้อนคุณภาพของคนเป็นหัวใจสำคัญ ดังนั้น จะต้องมีการจัดลำดับความสำคัญว่า ในแต่ละช่วงเวลาจะลงทุนพัฒนาคนในเรื่องใด อย่างไร โดยมีข้อเสนอเบื้องต้น ดังนี้

1.4.1 ระยะสั้น (พ.ศ. 2548 – 2552) จะต้องพิจารณาประเด็นเร่งด่วน (Critical Issues) เพื่อใช้ประโยชน์จากช่วงปีนผลทางประชากร 6 ปี ทองทุดท้าย โดยเน้นบทบาทในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1.4.1.1 การเพิ่มผลิตภาพแรงงานที่มีอยู่อย่างจริงจัง ให้สอดคล้องกับความต้องการและทิศทางการขยายตัวภาคการผลิต โดยเฉพาะในสาขาที่มีการกำหนดให้เป็นสาขาที่มีศักยภาพในการพัฒนา เช่น แพชั่น อาหาร การท่องเที่ยว ยานยนต์ เหล็ก ฯลฯ โดยใช้รูปแบบการอบรมที่เข้มข้นการเพิ่มสมรรถนะในแต่ละสาขาวิชาชีพควบคู่กับการเสริมทักษะที่จำเป็นให้แข็งแกร่ง อาทิ ภาษาต่างประเทศ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดการ ฯลฯ และต้องสร้าง generalists ที่ปรับตัวได้มากกว่ามุ่งสร้าง specialist เพียงอย่างเดียว

1.4.1.2 การลงทุนอย่างเร่งด่วนเพื่อปฏิวัติการศึกษาในรูปแบบพิเศษให้เห็นผลอย่างจริงจัง โดยให้ความสำคัญกับการผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรมเป้าหมาย 7 อุตสาหกรรมนำร่อง ได้แก่ 5 อุตสาหกรรมที่มีความเป็นเลิศในตลาดโลก (Global Nicha) และ 2 อุตสาหกรรมสนับสนุน คือ 1) อุตสาหกรรมยานยนต์ โดยเฉพาะประกอบรถยนต์และชิ้นส่วน 2) อุตสาหกรรมอาหาร โดยเฉพาะกุ้ง ไข่ สัตว์ประรด 3) อุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยเฉพาะโรงแรมและธุรกิจนำเที่ยว 4) อุตสาหกรรมแฟชั่น โดยเฉพาะสิ่งทอและอัญมณี

¹ จากบทนำของบทความชื่อ โอกาสสุดท้ายของประเทศไทย : 6 ปีทองของการพัฒนาคนไทยให้ก้าวไกลอย่างยั่งยืน โดย สุวรรณี คำมั่น สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. หน้า 11 – 14.

5) อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ โดยเฉพาะโปรแกรมเมอร์และเอนิเมชัน 6) อุตสาหกรรมเหล็ก 7) อุตสาหกรรมปิโตรเคมีการผลิตและพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้มากขึ้น โดยมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบตั้งแต่การผลิตและพัฒนาครูอาจารย์ นักเรียนนักศึกษา การมีมาตรการจูงใจ ให้คนเรียนและทำงานในสาขานี้อย่างต่อเนื่อง การสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาอย่างจริงจัง และอื่น ๆ ระดมความร่วมมือจากทุกกระทรวง อาทิ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ และกระทรวงมหาดไทย ฯลฯ เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้แก่ประชาชนทุกช่วงวัย โดยจัดให้มีและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบที่มีความหลากหลายและจูงใจให้ประชาชนมาใช้บริการมากขึ้น เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ ทั้งนี้ ต้องพิจารณาช่องทางเลือกอื่น ๆ ด้วย เช่น วิทยุชุมชน การเรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การจัดหลักสูตรในวิทยาลัยชุมชน การจัดมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน เป็นต้น

1.4.1.3 การเตรียมคนไทยให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ก่อนเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยมีการเสริมสร้างสุขภาพที่ดีทั้งกายและใจแก่คนไทยทุกกลุ่มอายุโดยถ้วนหน้า ส่งเสริมการออมเพื่อสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การออมในธนาคาร พันธบัตร การประกัน ฯลฯ การขยายผลการดำเนินงานสวัสดิการชุมชนควบคู่กับการปรับระบบสวัสดิการสังคมและโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้ด้อยโอกาสและคนยากจนให้มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และเข้าถึงได้สะดวก การฟื้นฟูค่านิยมและประเพณีที่ดีงามในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกช่วงวัยต่าง ๆ เช่น ความกตัญญูต่พ่อแม่ ระบบเครือญาติ และชุมชนในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้สูงอายุที่ยากจนและขาดคนเลี้ยงดู เป็นต้น

1.4.2 ระยะปานกลางและระยะยาว เน้นการเตรียมระบบสนับสนุนให้พร้อมต่อการพัฒนาคุณภาพในระยะยาว และทบทวนปรับนโยบายการวางแผนประชากรเพื่อขยายระยะเวลาของช่วงปีผลทางประชากร โดยการ

1.4.2.1 พัฒนาคุณภาพคนในทุกมิติอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องของการได้รับบริการสุขภาพที่มีคุณภาพได้มาตรฐานและเกิดพฤติกรรมสุขภาพที่ดี การได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น มีสมรรถนะและสัมฤทธิ์ผล มีการพัฒนาทักษะฝีมือที่ได้มาตรฐานสากลและปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อโลกยุคใหม่ มีคุณธรรมและจิตสำนึกต่อส่วนรวม รวมทั้งเข้าใจคุณค่าความเป็นไทยในภาวะเทศนิยม

1.4.2.2 ปรับนโยบาย บริการและกลไกต่าง ๆ เพื่อให้คนสามารถอยู่ในสังคมผู้สูงอายุได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมั่นคง โดยการศึกษาพยากรณ์ภาระที่ต้องจ่ายในระบบและ

กลไกที่มีอยู่เมื่อประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เช่น การจ่ายเงินผู้ที่ได้รับสิทธิคุ้มครองการประกันสุขภาพ ประมาณการเบี้ยยังชีพที่ต้องสงเคราะห์คนยากจน ภาระงบประมาณที่ต้องดูแลผู้สูงอายุที่ป่วยและทุพพลภาพตามนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เป็นต้น เพื่อใช้ในการปรับและพัฒนาบริการและกลไกต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและไม่เป็นภาระทางงบประมาณของประเทศในระยะยาว การส่งเสริมให้ประชาชนมีพฤติกรรมนิสัยรักการออมตั้งแต่วัยเด็ก โดยมีปัจจัยสนับสนุน เช่น การสร้างเสถียรภาพให้เศรษฐกิจภาพรวม การมีเงินเพื่อค่าและสถาบันการเงินที่มีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการออมในระดับบุคคลและภาคเอกชน นอกจากนี้ การให้คนยากจนและคนด้อยโอกาส เข้าถึงสินเชื่อได้อย่างต่อเนื่องจะส่งเสริมให้คนเหล่านี้มีการออมได้เช่นกัน การค้นหาเครื่องมือ/กลไกใหม่ที่จะเข้ามาลดปัญหาความรุนแรงที่ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างรวดเร็ว โดยศึกษาประสบการณ์และบทเรียนจากต่างประเทศ เช่น การเพิ่มโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุโดยการขยายอายุเกษียณจาก 60 เป็น 65 ปี และสนับสนุนการทำงาน Part-time การให้เงินสนับสนุนเป็นรายปีแก่บุตรที่ดูแลพ่อแม่ การมีกองทุนสำรองเลี้ยงชีพกลาง (Central Provident Fund) เพื่อสร้างหลักประกันทางรายได้แก่ผู้สูงอายุ การพัฒนาระบบดูแลสุขภาพภายในบ้าน การจัดระบบการศึกษาพิเศษในรูปแบบของการศึกษาทางไกล การวางผังเมืองและพัฒนาแหล่งที่อยู่อาศัยของรัฐ (Public Housing Complex) โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ เป็นต้น การศึกษาแนวทางการวางแผนประชากรของประเทศไทยใหม่ เพื่อขยายระยะเวลาการได้ประโยชน์จากช่วงปีผลทางประชากร เช่น การส่งเสริมให้ประชาชนมีบุตรมากกว่า 2 คนเพื่อให้ภาวะเจริญพันธุ์รวมเพิ่มขึ้นมากกว่าระดับทดแทน เป็นต้น

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีประชากร¹

ประชากรเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของเราค่อนข้างมาก จนเราอาจนึกไปไม่ถึง ตั้งแต่เรื่องรายได้ อาชีพ สาธารณูปโภคด้านต่าง ๆ การอุตสาหกรรม ระบบเศรษฐกิจ จนกระทั่งโอกาสในการแต่งงาน ยกตัวอย่างเช่น หากประชากรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากในช่วงระยะเวลาหนึ่ง อะไรจะเกิดขึ้นกับสังคมนั้นบ้าง ประการแรกอาหารเสื้อผ้าและของใช้ของเด็กทารก

¹ ความรู้เบื้องต้นทางสังคมศาสตร์ โดย วิภาวี เอี่ยมวรเมธ

ต้องเพิ่มจำนวนขึ้นด้วย ผลที่ตามมาคืออุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอาหาร เครื่องใช้ต่าง ๆ ของเด็กทารกก็จะเจริญเติบโตตามไปด้วย และจะเจริญเติบโตช้าลงเมื่อเด็กกลุ่มนี้เติบโตพ้นวัยที่ใช้สิ่งของเหล่านี้แล้ว เมื่อเด็กพวกนี้เข้าสู่วัยเรียน โรงเรียนอนุบาล ประถม มัธยม มหาวิทยาลัย จะต้องขยายตัวให้ทันกับจำนวนประชากรกลุ่มนี้ซึ่งเติบโตขึ้นและมีความต้องการเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงอายุของพวกเขา และเมื่อพวกเขาจบมหาวิทยาลัย เข้าสู่ตลาดแรงงาน ตำแหน่งงานในสังคมจำเป็นต้องสร้างขึ้นให้พอเพียงกับจำนวนคนเหล่านี้ด้วยเช่นกัน ในกรณีที่สังคมไม่สามารถตอบสนองความต้องการตรงนี้ได้ เราจะพบว่าสังคมนั้นมีปัญหาการว่างงานเกิดขึ้น และสุดท้ายเมื่อคนกลุ่มนี้อายุเข้าสู่ช่วงวัยชราสังคมก็ต้องรับภาระเลี้ยงดูคนชราจำนวนมากกลุ่มนี้ด้วยเช่นกัน ตัวอย่างที่ยกมานี้ยังไม่ครอบคลุมผลกระทบของจำนวนประชากรในกลุ่มต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงต่อสังคม ยังมีผลกระทบด้านอื่น ๆ อีกมากที่เกี่ยวข้องกับจำนวนประชากร ทั้งนี้เพราะสังคมที่เราอยู่ร่วมกันนี้ อยู่ได้เพราะพวกเราได้ทำ หน้าที่ตอบสนองซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทั้งทางตรงและทางอ้อม เราต่างเป็นสิ่งแวดล้อมของกันและกัน เพราะฉะนั้นการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของสมาชิกย่อมกระทบต่อชีวิตของเราแทบทุกด้าน

2.1.1 ความหมายของประชากร

ประชากรหมายถึง กลุ่มสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกัน อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน เวลาเดียวกัน มีคุณสมบัติโดยเฉพาะของกลุ่มที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันความหนาแน่นของประชากร เราสามารถวัดความหนาแน่นของประชากร โดยวัดจากจำนวนประชากรต่อหน่วยพื้นที่หรือปริมาตร ซึ่ง

แบ่ง ได้เป็น การหาแบบหยาบ (crude density) และการหาความหนาแน่นเฉพาะ (specific density) ในด้านวิชาประชากรศาสตร์ เรามุ่งเน้นศึกษาคน เพราะฉะนั้น ประชากรจึงหมายถึง จำนวนคนหรือ

มนุษย์ทั้งหมด ที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตการปกครองหนึ่ง หรือสังคมหนึ่ง การศึกษาเรื่องประชากร การศึกษาเรื่องประชากร เราให้ความสนใจศึกษา 2 ด้าน คือ 1) การศึกษาตัวเลข สถิติ 2) การนำตัวเลขมาอธิบายปรากฏการณ์ ทางสังคมคำศัพท์เฉพาะเรามักจะพบคำศัพท์ ที่ใช้บ่อยในทางประชากรศาสตร์ดังนี้คือ

2.1.1.1 Life expectancy หมายถึง จำนวนปีซึ่งเราคาดว่าเด็กที่เกิดมาจะมีชีวิตอยู่รอด

2.1.1.2 Sex ratio หมายถึง จำนวนชาย ต่อหญิง 100 คน ในประชากรกลุ่มหนึ่ง โดยปกติจำนวนเด็กแรกเกิดเพศ

2.1.1.3 ชายจะมีจำนวนมากกว่าเพศหญิง ในอัตราส่วน 101:100 แต่เมื่อถึงวัยเจริญพันธุ์เพศชายและเพศหญิงจะมีอัตราส่วน ในอัตราที่เท่ากัน

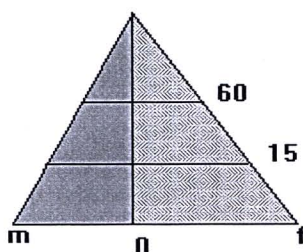
2.1.1.4 Fecundity หมายถึงความสามารถทางกายภาพของหญิงที่จะมีบุตรได้ โดยคำนึงถึงวัยและเพศ ทั้งนี้จะไม่สนใจว่าหญิงเหล่านั้นได้แต่งงานแล้วหรือยัง โดยปกติเพศหญิงจะมีความสามารถที่จะมีบุตรได้มีเมื่ออายุระหว่าง 15-49 ปี (เพศชายมีความสามารถที่จะมีบุตรได้ตั้งแต่อายุ 11 ปีเป็นต้นไป)

2.1.1.5 Optimum population หมายถึง ขนาดของประชากรที่พอเหมาะ (ideal) สำหรับพื้นที่หนึ่ง

2.1.2 โครงสร้างประชากร (Population pyramids)

เราสามารถแสดงโครงสร้างประชากรในสังคมหนึ่ง ๆ ได้โดยอาศัยจำนวนประชากร จำแนกตามเพศ อายุ ซึ่งเราเรียกว่า ปิระมิดประชากร(population pyramid) ปิระมิดประชากรจะทำให้เราเห็นอัตราส่วนระหว่างเพศ อัตราส่วนระหว่างกลุ่มเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยชรา แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรในอนาคต ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถทำนายได้ว่าในอนาคตโครงสร้างประชากรของสังคมเราจะเป็นเช่นใด นักประชากรศาสตร์ได้สร้างรูปแบบมาตรฐานของปิระมิดประชากรเอาไว้ 5 แบบ คือ

2.1.2.1 ปิระมิดรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว

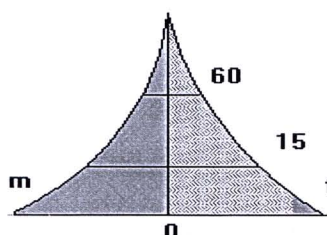

ภาพประกอบที่ 1 แสดงโครงสร้างประชากรรูปปิระมิดสามเหลี่ยมหน้าจั่ว

ปิระมิดประชากรรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่วแสดงโครงสร้างประชากร ที่มีอัตราการเกิด และอัตราการตายอยู่ในระดับสูง สังคมที่มีอัตราการเกิดและอัตราการตายสูงมักจะเป็น

สังคมที่มีการแพทย์ไม่เจริญก้าวหน้า ทำให้มีปริมาณเด็กแรกเกิดเสียชีวิตสูง และไม่สามารถควบคุมปริมาณการเกิดได้

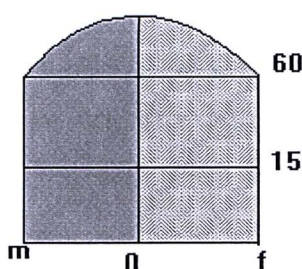
2.1.2.2 ปิระมิดรูปเจดีย์

ภาพประกอบที่ 2 แสดงโครงสร้างประชากรรูปปิระมิดเจดีย์

ปิระมิดรูปเจดีย์ แสดงโครงสร้างประชากรที่มีอัตราการเกิดของเด็กทารกสูงมาก สังคมที่มีโครงสร้างประชากรในรูปร่างกล่าว อาจมีความสามารถทางการแพทย์สูง ทำให้ลดอัตราการตายของเด็กวัยทารกได้มาก แต่ยังไม่สามารถควบคุมอัตราการเกิดได้ จึงทำให้มีเด็กเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก

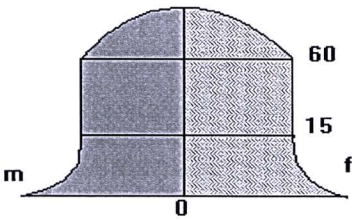
2.1.2.3 ปิระมิดรูปรวงผึ้ง

ภาพประกอบที่ 3 แสดงโครงสร้างประชากรรูปปิระมิดรวงผึ้ง

ปิระมิดประชากรรูปรวงผึ้งแสดงโครงสร้างประชากรที่มีอัตราการเกิด และอัตราการตายต่ำเป็นระยะเวลานาน จนปริมาณประชากรในวัยเด็ก วัยทำงาน และวัยชรา มีอัตราส่วนที่สมดุลกัน สังคมที่มีโครงสร้างประชากรเป็นรูปรวงผึ้งมักเป็นสังคมที่มีความสามารถในคุมกำเนิดประชากร และมีความสามารถทางการแพทย์ในระดับสูง ทำให้ประชากรมีอายุยืน

2.1.2.4 ปิระมิดรูปประฆัง

ภาพประกอบที่ 4 แสดงโครงสร้างประชากรรูปปิระมิดระฆัง

ปิระมิดรูปประฆัง แสดงโครงสร้างประชากรที่มีอัตราการเกิดสูง หลังจากที่เคยมีอัตราการเกิดคงที่มานานจนเกิดความสมดุลระยะหนึ่ง

2.1.3 ขนาดประชากร

ขนาดประชากรหมายถึง จำนวนคนทั้งสิ้น ที่อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณ หรือเขต ที่ทำ การศึกษา ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง หรือช่วงเวลาที่กำหนด ในการศึกษาขนาดของประชากรสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงคือ องค์ประกอบของประชากร ซึ่งได้แก่

2.1.3.1 คุณลักษณะส่วนบุคคล (Characteristic) หมายถึง อายุ เพศ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา ระดับการศึกษา

2.1.3.2 เขตที่อยู่อาศัย สถานภาพสมรส สி่ว บุคลิกภาพ คุณลักษณะดังกล่าวจะทำให้เราสามารถวิเคราะห์โครงสร้างของประชากรได้ว่า มีอัตราส่วนระหว่างเพศเท่าใด มีสัดส่วนระหว่างกลุ่มอายุต่าง ๆ เท่าใด มีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรมากหรือน้อย เป็นต้น

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อขนาดของประชากร ได้แก่

(1) ภาวะเจริญพันธุ์ (fertility) หมายถึง การที่เพศหญิงในสังคมได้ให้กำเนิดทารกเป็นจำนวน จริงเท่าใด ทั้งนี้ ย่อมขึ้นกับจำนวนเพศหญิงที่มีในสังคมนั้น ความสามารถทางกายภาพของหญิงที่จะมีบุตรได้ (fecundity) ซึ่งปกติมักอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 15-49 ปี และอัตราส่วนระหว่างเพศหญิงและเพศชาย (sex ratio) หากอัตราส่วนระหว่างสองเพศไม่ได้สัดส่วน ภาวะเจริญพันธุ์ก็อาจได้รับผลกระทบด้วยนอกจากจำนวนเพศหญิงที่มีในสังคม ความสามารถทางกายภาพที่จะมีบุตรได้ของเพศหญิง อัตราส่วนระหว่างเพศ (sex ratio) แล้ว ลักษณะของวัฒนธรรม

ของแต่ละสังคมก็เป็นองค์ประกอบสำคัญต่อภาวะเจริญพันธุ์ด้วย เช่น ในสังคมที่ประชากร มีการแต่งงานตั้งแต่ยังอายุน้อย ย่อมมีอัตราการเจริญพันธุ์สูงกว่าในสังคมที่ประชากรแต่งงานเมื่อมีอายุมากขึ้นอย่างในสังคมอุตสาหกรรม เป็นต้น

(2) ภาวะการตาย (mortality) หมายถึง อัตราการตายของประชากรที่เกิดขึ้นจริงในสังคมนั้น ภาวะการตายเกี่ยวข้องกับสภาพทางสิ่งแวดล้อมที่บุคคลอาศัยอยู่ เช่น สภาพภูมิอากาศ ความอุดมสมบูรณ์ของอาหารการกิน และสุขอนามัย ภัยทางธรรมชาติสภาพที่อาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุมากหรือน้อย ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีผลกระทบต่ออัตราการตายว่าจะเพิ่มขึ้นหรือลดลง

(3) การย้ายถิ่น (migration) การย้ายถิ่น หมายถึง การเคลื่อนย้ายที่อยู่อาศัยออกหรือเข้าไปในพื้นที่หนึ่ง การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานออกหรือเข้า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในชนบท การเพิ่มขึ้นของประชากร ทำให้เกิดความอึดอัดในการแข่งขันในการดำรงชีพ การลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ สภาพดินฟ้าอากาศที่น่าอยู่อาศัยกว่า ความต้องการทางสังคมของบุคคล ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน เป็นต้น

การย้ายถิ่นสามารถมองได้สองด้าน คือ ย้ายเข้า (immigration) และการย้ายออก (emigration) การย้ายเข้าจะมีปัจจัยดึงดูด (pull factors) ซึ่งหมายถึงปัจจัยที่ดึงดูดบุคคลให้ย้ายถิ่นเข้าไปในพื้นที่นั้น เช่น มีโอกาสทางอาชีพสูงกว่า มีอากาศที่เย็นสบายกว่า มีการให้เสรีภาพทางการเมืองที่ดีกว่า หรือทรัพยากรธรรมชาติมากกว่า เป็นต้น ส่วนการย้ายถิ่นออก จะมีปัจจัยผลักดัน (push factors) เป็นตัวการผลักดันคนให้ออกจากพื้นที่นั้น เช่น การสงคราม ความไม่มีอิสระทางการเมือง ความฝืดเคืองของระบบเศรษฐกิจ ความแห้งแล้ง เป็นต้น นอกจากปัจจัยหลัก 3 ประการ คือ ภาวะเจริญพันธุ์ ภาวะการตาย ภาวะการย้ายถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของประชากรแล้ว ปัจจัยอื่นซึ่งมีผลกระทบต่อขนาดของประชากรมาก ได้แก่ ความสามารถทางเทคโนโลยีของมนุษย์

ความสามารถทางเทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างมากมาย การปฏิวัติเกษตรกรรมทำให้มนุษย์มีอาหารบริโภคมากขึ้น ทำให้มนุษย์รอดพ้นจากสภาวะขาดแคลนอาหารลงไปได้เป็นส่วนใหญ่ความสามารถทางการแพทย์ให้มนุษย์สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่เคยคร่าชีวิตมนุษย์ไปก่อนวัยอันควร ความอุดมสมบูรณ์และเทคโนโลยีทำให้มนุษย์สามารถสร้างระบบสาธารณูปโภคและการสาธารณสุขเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีชีวิตยืนยาวขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในอีกด้านเทคโนโลยีก็ได้ควบคุมขนาดของประชากรไม่ให้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยความสามารถที่เพิ่มขึ้นในการผลิตอุปกรณ์คุมกำเนิด นอกจากนั้นความเจริญทางเทคโนโลยีที่ยังไม่ถึงขีดสุดทั้งทางวัตถุและจิตใจก็ได้เข้าทำ

ลายสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดมลภาวะซึ่งก็ได้ย้อนกลับมาทำลายคุณภาพชีวิตของมนุษย์ และทำลายประชากรบางส่วนให้พิการ หรือตายไปด้วย

2.1.4 ทฤษฎีที่อธิบายการเพิ่มขึ้นของประชากร

ทฤษฎีประชากรของ MALTHUS (Malthusian theory) Malthus ได้เขียนหนังสือชื่อ “Essay on the Principles of Population” ซึ่งมีเนื้อหาว่า “จำนวนประชากรจะขยายตัวในลักษณะอนุกรมเรขาคณิต (2..4..6..8..10..) แต่อาหารจะขยายตัวในลักษณะอนุกรมเลขคณิต (1..2..3..4..5..) ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการขาดแคลนอาหาร แต่ในที่สุดจะเกิดภาวะสมดุลขึ้น เพราะสงคราม โรคระบาด และความแห้งแล้ง ซึ่งเกิดขึ้นจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นมากกว่าจำนวนอาหาร เป็นผลให้จำนวนประชากรลดลง.....”

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงประชากรเป็นลำดับขั้น (The demographic Transition Theory) ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงประชากรเป็นลำดับขั้น เชื่อว่าเมื่อประชากรเป็นชนเมืองที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมแล้ว จะมีจำนวนประชากรคงที่นักทฤษฎีนี้ได้แบ่งลำดับขั้นของการเปลี่ยนแปลงประชากรออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

2.1.4.1 อัตราการเกิด อัตราการตายสูงเป็นช่วงที่สังคมมีความสามารถในการผลิตอาหารและการแพทย์ต่ำ ทำให้เด็กที่เกิดมามีอัตราการตายสูง ช่วงนี้ถือว่าเป็นช่วงที่ศักยภาพในการเพิ่มประชากรสูง เนื่องจากมีอัตราการเกิดสูงมาก หากสามารถลดอัตราการตายลงได้ จะทำให้มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

2.1.4.2 อัตราการเกิดสูง อัตราการตายต่ำเป็นช่วงต่อเนื่องจากช่วงที่หนึ่ง เมื่อสังคมมีความสามารถในการผลิตอาหารได้มากขึ้น และมีความสามารถทางการแพทย์เพิ่มมากขึ้น ทำให้เด็กที่เกิดมามีแนวโน้มรอดชีวิตสูงขึ้นมาก ทำให้จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นมาก คนในสังคมจะเริ่มดิ้นตัวและพยายามหาทางควบคุมจำนวนประชากรให้ลดลง

2.1.4.3 อัตราการเกิดและอัตราการตายต่ำช่วงสุดท้ายเมื่อประชากรดิ้นตัวและพยายามลดจำนวนประชากรลง ในที่สุดจำนวนประชากรจะคงที่อยู่ในระดับที่ไม่มีการเพิ่มขึ้นหรือเพิ่มขึ้นน้อยมาก

2.1.5 นโยบายประชากร

2.1.5.1 Pronatal Policies เป็นนโยบายของรัฐที่สนับสนุนให้ประชาชนมีบุตรมาก ๆ โดยการสร้างสิ่งล่อใจทางเศรษฐกิจให้ครอบครัวมีบุตรมาก ๆ รัฐอาจควบคุมไม่ให้มีการทำแท้ง หรือไม่ให้มีการคุมกำเนิด พยายามส่งเสริมให้ประชาชนแต่งงานมีครอบครัวเร็วขึ้น เป็นต้น

2.1.5.2 Antinatal Policies เป็นนโยบายของรัฐที่ไม่สนับสนุนให้ประชาชนมีบุตรมาก โดยมีวิธีการทั้งในด้านการณรงค์ให้ประชาชนเห็นโทษของการมีบุตรมาก ๆ และมีมาตรการในการควบคุมประชากร คือ

(1) วิธีณรงค์ จะสร้างสิ่งล่อใจให้ประชาชนคุมกำเนิด วางแผนครอบครัว เผยแพร่แนวคิดว่าการมีบุตรน้อยมีประโยชน์ เช่น ทำให้เลื่อนฐานะทางสังคมง่ายขึ้น เป็นต้น

(2) วิธีควบคุมบังคับ จะมีการออกกฎหมายมาควบคุมจำนวนบุตรที่แต่ละครอบครัวจะมีได้ หรือถ้าครอบครัวไหนมีบุตรเกินกว่าที่รัฐกำหนด จะต้องรับภาระภาษีเพิ่มขึ้น หรือไม่ได้รับเงินช่วยเหลือ ซึ่งเป็นการลงโทษผู้ที่มีบุตรมาก เป็นต้น

นักการศึกษาบางท่านกล่าวว่าการคุมกำเนิดประชากรที่ดีที่สุด ไม่จำเป็นต้องมีการณรงค์ หรือควบคุมบังคับด้วยกฎหมาย เพราะเมื่อสังคมได้มีการพัฒนาให้เจริญมากขึ้น มีลักษณะเป็นเมือง ประชากรมีอาชีพอยู่ในวงการอุตสาหกรรม หรือธุรกิจ พฤติกรรมการมีบุตรของประชากรจะเปลี่ยนไปเอง ทั้งนี้บุคคลย่อมคำนึงถึงประโยชน์ของตน และความสามารถของตนที่จะเลี้ยงดูบุตรได้แค่ไหน ในสังคมแบบเมืองที่ประชากรมีอาชีพในระบบอุตสาหกรรมการมีบุตรมากย่อมเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน และความก้าวหน้าในอาชีพ ตลอดจนต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรด้วย การเลื่อนชั้นทางสังคมเป็นไปด้วยความลำบาก ดังนั้นประชาชนที่อยู่อาศัยในเขตเมือง มีอาชีพอยู่ในระบบอุตสาหกรรมและธุรกิจจะไม่นิยมมีบุตรมากเพื่อเพิ่มภาระให้แก่ตนเอง

2.2 แนวคิดและทฤษฎีพัฒนาเศรษฐกิจ¹

ความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจอาจเกิดขึ้นโดยการเพิ่มทางด้านอุปทานรวม อาจเกิดขึ้นจากการปรับปรุงทางด้านอุปทาน โดยพยายามเพิ่มผลผลิตการใช้ปัจจัยการผลิตต่างๆ ในฟังก์ชันของการผลิต หรือการปรับปรุงคุณภาพของปัจจัยการผลิต ปรับปรุงกระบวนการผลิตหรือเทคโนโลยีต่างให้ดีขึ้น โดนมมีความสัมพันธ์ดังนี้

¹ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เศรษฐศาสตร์ภูมิภาคและเมือง หน่วยที่ 1-8. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2530)

$$Y_t = f(N_t, K_t, L_t, E_t, T_t, U_t)$$

โดยกำหนดให้

- Y_t = ผลผลิตรวม หรือรายได้ที่แท้จริงของระบบเศรษฐกิจ
- N_t = ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ รวมทั้งที่ดินที่ถูกใช้ประโยชน์
- K_t = ทุนที่มีอยู่ในระบบเศรษฐกิจ
- L_t = กำลังแรงงานหรือทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ในระบบเศรษฐกิจ
- E_t = จำนวนผู้ประกอบการที่มีอยู่ในระบบเศรษฐกิจ
- T_t = ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี
- U_t = ปัจจัยที่ใช้ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
- T = ระยะเวลา

ผลผลิตรวมของประเทศอาจเพิ่มขึ้นได้โดยปัจจัยต่างๆ ทางขวามือของสมการ ซึ่งได้แก่ที่ดิน และแรงงานเกิดการขยายตัว เช่นการปรับปรุงที่ดินที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นได้ การสะสมทุนเพิ่มขึ้น ปริมาณแรงงานเพิ่มขึ้น ในทางปฏิบัติแม้ว่าปัจจัยการผลิตทางขวามือของสมการจะมีปริมาณเท่าเดิม แต่ผลผลิตรวมของประเทศอาจเพิ่มขึ้นได้ โดยอาศัยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (Technological Progress)

2.3 แนวคิดในการศึกษาผลิตภาพของแรงงาน

ได้มีนักวิชาการหลายท่านทั้งภายในประเทศและต่างประเทศได้ให้คำจำกัดความและความหมายของผลิตภาพ พอจะสรุปได้ดังต่อไปนี้

Fabricant (1969)¹ ให้ความหมายว่าผลิตภาพ (Productivity) หมายถึง การเปรียบเทียบระหว่างปริมาณของสินค้าและบริการที่ผลิตได้กับปริมาณทรัพยากรหรือปัจจัยที่ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการเหล่านั้น และสำหรับสินค้าบริการที่ผลิตโดยใช้ปัจจัยแรงงานและปัจจัยทุนร่วมกัน ถ้าปัจจัยตัวใดตัวหนึ่งที่ใช้ในการผลิตเพิ่มขึ้นก็จะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นด้วย เช่น ถ้า

¹ Fabricant A Primer on Productivity. New York: Random House. (1969).

ผลผลิตเพิ่มขึ้นเป็นผลมาจากการเพิ่มปัจจัยแรงงานเพียงอย่างเดียว วิธีการวัดการเพิ่มขึ้นของผลผลิตของแรงงานเรียกว่า ผลผลิตภาพของแรงงาน

Greenwald (1973)¹ ให้คำจำกัดความของผลผลิตภาพในเชิงเศรษฐศาสตร์ว่าหมายถึงสินค้าบริการที่ผลิตโดยใช้แรงงาน ทุน ต่อหน่วยการผลิตแล้ว สัดส่วนของผลผลิตต่อแรงงานและทุนจะเป็นวิธีการวัดผลผลิตรวมทั้งหมด และถ้าปัจจัยตัวใดตัวหนึ่งที่ใช้ในการผลิตเพิ่มขึ้นก็จะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของผลผลิต ส่วนวิธีการวัดการเพิ่มขึ้นของผลผลิตต่อชั่วโมงทำงานของแรงงาน เรียกได้ว่าเป็น ผลผลิตภาพของแรงงาน

Chen and McGarrah (1982)² กล่าวว่าผลผลิตภาพถูกกำหนดโดยใช้สัดส่วนของผลผลิตที่ผลิตได้ต่อหน่วยของการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ในการผลิต เช่น ชั่วโมงทำงานของแรงงาน ชั่วโมงทำงานของเครื่องจักร คุณภาพวัตถุดิบ หรือพลังงานและเชื้อเพลิงต่าง ๆ เป็นต้น ที่ใช้ในกระบวนการผลิต

International Labour Office (1986)³ ได้ให้คำจำกัดความของผลผลิตภาพไว้ว่าเป็นการเปรียบเทียบผลผลิตกับปัจจัยที่ใช้ในการผลิต ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพในการผลิตที่วัดได้จากการใช้ปัจจัยในการผลิตรวมทั้งหมดหรือจากปัจจัยตัวใดตัวหนึ่งในการผลิต

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (2537)⁴ ได้ให้คำจำกัดความของผลผลิตภาพแรงงานไว้ว่าเป็นการเปรียบเทียบระหว่างจำนวนสินค้าหรือบริการที่ผลิตได้ (Output) กับจำนวนของทรัพยากรหรือปัจจัยที่ใช้ในการผลิตสินค้าหรือบริการนั้นออกมา (Input) ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของประสิทธิภาพในการผลิต โดยปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของประสิทธิภาพการผลิต แบ่งได้เป็น 3 หมวด คือ

2.3.1 ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี เช่น กระบวนการผลิต กระบวนการทำงานของเครื่องจักรหรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ

¹ Harbison, F. H. Human Resources as the Wealth of Nation. Oxford: University Press, Inc.(1973).

² กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม รายงานผลการสำรวจค่าจ้าง รายได้และชั่วโมงทำงาน พ.ศ. 2540. กรุงเทพมหานคร: บริษัทบพิตรการพิมพ์จำกัด. (2540).

³ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. รายงานผลการสำรวจค่าจ้าง รายได้และชั่วโมงทำงาน พ.ศ. 2540. กรุงเทพมหานคร: บริษัทบพิตรการพิมพ์จำกัด. (2540).

⁴ _____. รายงานผลการสำรวจโครงการสำรวจดัชนี ผลผลิตภาพแรงงาน ประจำปี 2536. กรุงเทพมหานคร: บริษัทบพิตรการพิมพ์จำกัด. (2537).

2.3.2 ปัจจัยด้านระบบการบริหาร เช่น การใช้เทคโนโลยีทางการบริหาร ส่งเสริมระบบแรง-งานสัมพันธ์ การใช้ระบบทวิภาคี เพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เป็นต้น

2.3.3 ปัจจัยด้านแรงงาน ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เพราะกิจการใดๆ อาจใช้เทคโนโลยีหรือเครื่องจักรที่ทันสมัยที่สุด มีการบริหารที่ดีเพื่อผลิตสินค้าหรือบริการที่ดีที่สุดในกิจการนั้นๆ แต่ถ้าไม่มีแรงงานเป็นผู้ใช้เทคโนโลยีและระบบที่วางไว้เป็นอย่างดีนั้น ก็ย่อมไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ ดังนั้นแรงงานจึงเป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด

2.4 ทฤษฎีการวัดผลผลิตภาพ

การวัดผลผลิตภาพการผลิตสามารถวัดได้หลายวิธีด้วยกัน โดยทั่วไปจะแบ่งออกเป็น 2 วิธีหลักๆ คือ (1) ผลผลิตภาพปัจจัยการผลิตเฉพาะส่วน (single factor productivity หรือ partial factor productivity) และ (2) ผลผลิตภาพปัจจัยการผลิตโดยรวม (multifactor productivity, MFP หรือ total factor productivity, TFP) กรณีแรกเป็นการวัดที่เชื่อมโยงระหว่างผลผลิตกับปัจจัยการผลิตชนิดใดชนิดหนึ่ง เช่น แรงงาน หรือ ทุน โดยกำหนดให้ปัจจัยการผลิตชนิดอื่นคงที่ ในขณะที่กรณีที่สองเป็นการวัดที่เชื่อมโยงระหว่างผลผลิตกับกลุ่มของปัจจัยการผลิต ในส่วนของการวัดผลผลิตเองก็มีวิธีวัดแบ่งได้กว้างๆ เป็นแบบ ผลผลิตรวม (gross output) กับ ผลผลิตส่วนเพิ่ม (value added output) ตารางที่ 12 แสดงถึงการวัดผลผลิตภาพการผลิตวิธีหลักๆ¹

¹ OECD. "Measurement of Aggregate and Industry-Level Productivity Growth." OECD Manual, Organization of Economic Co-operation and Development. (2007).

ตารางที่ 12 แสดงวิธีการวัดผลิตภาพ

ประเภทของการวัดผลิตภาพจำแนกตามผลผลิต	ประเภทของการวัดผลิตภาพจำแนกตามปัจจัยการผลิต			
	แรงงาน	ทุน	แรงงานและทุน	แรงงาน ทุน และปัจจัยชั้นกลาง
ผลผลิตรวม	ผลิตภาพการ ผลิตของแรงงาน คิ ด บ น ฐ า น ผลผลิตรวม	ผลิตภาพการ ผลิตของทุนคิด บนฐานผลผลิต รวม	ผลิตภาพการ ผลิตของแรงงาน และทุนคิดบน ฐานผลผลิตรวม	ผลิตภาพการผลิต ของแรงงาน ทุนและ ปัจจัยชั้นกลางคิดบน ฐานผลผลิตรวม
ผลผลิตส่วนเพิ่ม	ผลิตภาพการ ผลิตของแรงงาน คิ ด บ น ฐ า น ผลผลิตส่วนเพิ่ม	ผลิตภาพการ ผลิตของทุนคิด บนฐานผลผลิต ส่วนเพิ่ม	ผลิตภาพการ ผลิตของแรงงาน และทุนคิดบน ฐานผลผลิตส่วน เพิ่ม	-
วัดปัจจัยการผลิตตัวเดียว			วัดปัจจัยการผลิตหลายตัว	

ที่มา: OECD (2007)

ตารางที่ 12 แสดงการวัดประสิทธิภาพการผลิตโดยใช้วิธีการวัดผลผลิต (output) และปัจจัยการผลิต (input) แบบต่างๆ โดยผลผลิตจะแบ่งเป็น ผลผลิตรวม (gross output) กับ ผลผลิตส่วนเพิ่ม (value added output) ผลผลิตส่วนเพิ่ม คือ ผลผลิตที่มาจากปัจจัยการผลิตหลักเท่านั้น หรือผลผลิตรวมที่ไม่รวมปัจจัยการผลิตชั้นกลางที่ใช้ในการผลิต เช่น ไม่รวมพลังงาน วัตถุดิบ และบริการ ส่วนปัจจัยการผลิตมีทั้งการดูจากปัจจัยการผลิตชนิดใดชนิดหนึ่ง เช่น แรงงาน (labor) ทุน (capital) การใช้ปัจจัยการผลิตรวม เช่น รวมระหว่าง แรงงาน และ ทุน (capital and labor) และรวมระหว่าง แรงงาน ทุน และ ปัจจัยชั้นกลาง (capital labor and intermediate inputs) โดยปัจจัยชั้นกลางอาจรวมถึง พลังงาน วัตถุดิบ และบริการ (energy, materials, services) ตารางนี้ไม่ได้บอกถึงวิธีการวัดทั้งหมดที่เป็นไปได้ (เช่น เราอาจจะวัดผลิตภาพการผลิตแบบ single factor productivity จากปัจจัยการผลิตประเภทปัจจัยชั้นกลาง เป็นต้น) แต่บอกถึงวิธีที่นิยมใช้ทั่วไป โดยวิธีวัดผลิตภาพการผลิตที่นิยมมากที่สุด คือ ผลิตภาพการผลิตของปัจจัยแรงงาน (labor productivity) รองลงมาเป็น

ผลิตภาพการผลิตของปัจจัยแรงงานร่วมกับทุน (capital-labor MFP) และ ผลิตภาพการผลิตของปัจจัยแรงงานร่วมกับทุนและปัจจัยขั้นกลางต่างๆ (KLEMS MFP โดย K คือ capital, L คือ labor, E คือ energy, M คือ materials, S คือ services)

ในการวัดผลิตภาพการผลิตจากปัจจัยการผลิตชนิดใดชนิดหนึ่ง (single factor productivity) เป็นรูปแบบที่ง่ายที่สุดในการวัดผลิตภาพการผลิต โดยสมมติว่าปัจจัยการผลิตชนิดอื่นคงที่ วิธีการวัดอาจคำนวณได้จากการหาค่าผลผลิตเฉลี่ยต่อหน่วยของปัจจัยการผลิต คือ เอาผลผลิต (อาจใช้ผลผลิตรวม หรือ ผลผลิตส่วนเพิ่ม) หารด้วยปัจจัยการผลิตชนิดใดชนิดหนึ่ง ซึ่งโดยทั่วไปการวัดผลิตภาพเป็นการวัดอัตราส่วนระหว่างผลิตผล (Output) ที่เกิดขึ้นในหน่วยผลิตต่อการใช้ปัจจัยการผลิต (Input) ในการผลิตผลิตผลนั้น¹

$$\text{ผลิตภาพ (Productivity)} = \frac{\text{ผลผลิต(Output)}}{\text{ปัจจัยการผลิต(Input)}}$$

จากการคำนวณผลิตภาพข้างต้นเราอาจแบ่งการหาผลิตภาพได้เป็น 2 ประเภท ใหญ่ๆ ได้แก่การคำนวณผลิตภาพทางกายภาพ (Physical Productivity) และผลิตภาพทางการเงิน (Pecuniary Productivity) โดยที่ผลิตภาพทางกายภาพมีหน่วยวัดผลิตผลเป็น ชิ้น ตัว ลิตร ปอนด์ กิโลกรัม ตัน หลา เมตร กว้าง หีบ ตารางที่ ลูกบาศก์ ฯลฯ ส่วนปัจจัยการผลิตซึ่งอาจมีหลายตัวก็มีหน่วยวัดเป็นกายภาพ เช่น ลิตร กิโลวัตต์/ชั่วโมง คน จำนวนเครื่อง ฯลฯ ดังนั้นหน่วยของผลิตภาพจึงเป็นหน่วยของผลิตผลต่อหน่วยของปัจจัยการผลิต เช่น 20 ตัว / 2 เครื่อง 100 ลิตรต่อ 10 คน ผลิตภาพทางการเงินมีหน่วยวัดผลิตผลเป็นบาท และหน่วยปัจจัยการผลิตแม้จะมีหลายตัวก็ตามแต่ทุกตัวมีหน่วยเป็นบาททั้งหมดและสามารถรวมกันได้ หน่วยของผลิตภาพจึงไม่มีเพราะบาทของเศษตัดกับบาทของส่วนหมดไป เป็นความสะดวกในการคำนวณและเสนอผลแต่อาจมีปัญหาในการเปรียบเทียบเกี่ยวกับมูลค่าของตัวแปรต่าง ๆ ได้เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับข้อมูลผลิตภาพในเวลาอื่น ๆ ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อ ๆ ไป จากสูตรการคำนวณหาผลิตภาพข้างต้นจะเห็นได้ว่าตัวหารในสูตรอันได้แก่ปัจจัยการผลิตซึ่งโดยทั่วไปในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมต้องมีปัจจัยการผลิตมากกว่า 1 ปัจจัย และปัจจัยเหล่านี้มักมีความสำคัญไม่เท่ากัน และบางปัจจัยมีความหมายในทาง

¹ เศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์, รศ.ดร. วิทย์ สัตยารักษ์วิทย์ โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์. (2542). หน้า 40 – 42.

เศรษฐกิจในการนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายมากกว่าบางปัจจัย จึงมีการวัดผลผลิตภาพของปัจจัยตัวนั้นขึ้นโดยเฉพาะเช่นผลผลิตภาพแรงงาน เป็นต้น เราจึงมีการแบ่งการวัดผลผลิตภาพออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ อันได้แก่ผลผลิตภาพรวม (Total Productivity) และผลผลิตภาพรายปัจจัยการผลิต (Partial Productivity) โดยผลผลิตภาพรวมนำปัจจัยการผลิตทุกปัจจัยเข้ามาคำนวณทั้งหมด ในขณะที่ผลผลิตภาพรายปัจจัยการผลิตนำเอาเฉพาะปัจจัยที่กล่าวถึงมาคำนวณเท่านั้น โดยสมมติว่าปัจจัยการผลิตตัวอื่น ๆ ที่เหลือคงที่

นอกจากนี้ศูนย์เพิ่มผลผลิตแห่งประเทศไทยได้เสนอแนะการใช้อัตราส่วนของตัวแปรต่าง ๆ ที่จะช่วยให้การวัดผลเปรียบเทียบผลผลิตภาพทำได้ดียิ่งขึ้น อัตราส่วนดังกล่าวได้แก่ ยอดขาย/จำนวนลูกจ้าง มูลค่าเพิ่ม/ทรัพย์สินถาวรที่จับต้องได้ มูลค่าเพิ่ม/ยอดขาย ยอดขาย/ทรัพย์สินถาวรที่จับต้องได้ ทรัพย์สินถาวรที่จับต้องไม่ได้/จำนวนลูกจ้าง ต้นทุนแรงงาน/จำนวนลูกจ้าง มูลค่าเพิ่ม/ต้นทุนแรงงาน กำไรจากการดำเนินงาน/ยอดขาย(%) กำไรจากการดำเนินงาน/มูลค่าเพิ่ม(%) เพื่อให้การใช้ผลผลิตภาพเป็นไปโดยสะดวกยิ่งขึ้น จึงได้มีการสร้างดัชนีผลผลิตภาพ (Productivity Index) ขึ้น โดยให้ผลผลิตภาพที่คำนวณได้ในช่วงระยะเวลาที่พิจารณาว่าปกติแล้วใช้ช่วงเวลานั้นเป็นฐาน = 100 แล้วนำค่าของผลผลิตภาพของช่วงเวลาที่เท่ากัน เช่น 1 ปี หรือ 1 เดือน หรือ 1 สัปดาห์มาเทียบกับค่าของผลผลิตภาพปีฐาน ค่าดัชนีผลผลิตภาพที่ได้มาจะบอกเราว่าผลผลิตภาพในปัจจุบันเมื่อเทียบกับผลผลิตภาพในปีฐานเปลี่ยนแปลงไปที่เปอร์เซ็นต์ ในปัจจุบันได้มีการใช้ดัชนีการเพิ่มผลผลิตจากปัจจัยผลิตรวม (Total Factor Productivity Index) ซึ่งประมาณขึ้นจากสมการการผลิต (Production Function) ส่วนใหญ่ใช้ Cobb-Douglas Production Function เป็นตัวแบบในการคำนวณและเปรียบเทียบกับตัวเลขในปีฐานสร้างเป็นดัชนีขึ้น

อย่างไรก็ตามการวัดผลผลิตภาพจากปัจจัยการผลิตชนิดใดชนิดหนึ่งมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ปัญหาในการเลือกว่าจะวัดผลผลิตภาพการผลิตจากปัจจัยการผลิตชนิดใด เพราะจะมีผลทำให้การเปรียบเทียบผลผลิตภาพการผลิตระหว่างอุตสาหกรรมทำได้ยาก เพราะบางอุตสาหกรรมอาจใช้ปัจจัยแรงงานเข้มข้น ในขณะที่บางอุตสาหกรรมอาจใช้ปัจจัยทุนเข้มข้น เป็นต้น นอกจากนี้สัดส่วนความเข้มข้นของการใช้ปัจจัยการผลิตอาจมีการเปลี่ยนแปลง จึงเป็นการยากที่จะระบุว่าแต่ละอุตสาหกรรมหรือแต่ละหน่วยผลิตมีการใช้ปัจจัยชนิดใดเข้มข้น ด้วยข้อจำกัดต่างๆ ของการวัดผลผลิตภาพการผลิตจากปัจจัยการผลิตชนิดใดชนิดหนึ่งจึงเกิดแนวคิดในการวัดผลผลิตภาพการผลิตจากปัจจัยการผลิตหลายๆชนิดรวมกันขึ้น เรียกว่า ผลผลิตภาพปัจจัยการผลิตโดยรวม (multifactor productivity, MFP หรือ total factor productivity, TFP)

ปัจจุบันองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศเริ่มให้ความสนใจในการศึกษาการเพิ่มผลิตภาพของแรงงานมากขึ้น โดยชี้ให้เห็นว่า การก้าวสู่ประชาคมอาเซียนที่เข้มแข็งนั้น ปัจจัยสำคัญที่สุดคือทรัพยากรมนุษย์ ควรมีความรู้ ศักยภาพที่สูงขึ้น เท่าเทียมกันมากขึ้น และเกื้อหนุนซึ่งกันและกันในภูมิภาค เท่าที่ผ่านมานั้น ประชากรวัยแรงงานที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมีคุณภาพเชิงผลิตภาพ มีส่วนสำคัญในระดับหนึ่ง ให้ประเทศสมาชิกบางประเทศเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และมีความสามารถในการแข่งขันในระดับสากล ซึ่งในทางวิชาการเศรษฐศาสตร์ เรียกว่า การปันผลทางประชากร แต่ยังไม่ถึงระดับที่สามารถ ประกันการเป็นประชาคมอาเซียนที่เข้มแข็ง เนื่องจากช่องว่างด้านคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ ที่ส่งผลถึงช่องว่างที่ขยายตัวขึ้นในระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจภายในภูมิภาค และการเพิ่มกระแสและความเข้มข้นของแรงงานย้ายถิ่นข้ามชาติไร้ฝีมือผิดกฎหมาย ซึ่งส่วนใหญ่ถูกเอารัดเอาเปรียบและขาดโอกาสของการพัฒนา ประเทศสมาชิกอาเซียนส่วนใหญ่อาศัยกลยุทธ์การแข่งขันทางเศรษฐกิจด้านอุปทานแรงงาน (นำเข้าและส่งออกแรงงานระดับล่าง) มากกว่าด้านอุปสงค์แรงงาน (การยกระดับคุณภาพเชิงผลิตภาพ เช่น การอบรมเพิ่มเติมแรงงาน) ประกอบกับการที่ภูมิภาคขาดนโยบายการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และทรัพยากรมนุษย์ ที่สอดคล้องกันอย่างชัดเจน ซึ่งหากปราศจากการปรับตัวที่เหมาะสม ทั้งนี้ มีความเป็นไปได้ที่ปัญหาดังกล่าวจะหนักหน่วงยิ่งขึ้น

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2553 เป็นต้นไป เมื่อประเทศสมาชิกอาเซียนจะต้องเผชิญกับปัญหาใหม่ของการที่ประชากรวัยแรงงานในภูมิภาคกำลังมีสัดส่วนลดลง และการเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งจะมีผลถ่วงโอกาสในการยกระดับศักยภาพในการแข่งขันในบริษัทสากลอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของประเทศไทย ซึ่งกำลังจะประสบกับภาวการณ์ลดสัดส่วนของประชากรในวัยแรงงานเร็วกว่าประเทศอาเซียนส่วนใหญ่ กำลังแรงงานใหม่ที่จะเข้าสู่ตลาดลดลง และจะเผชิญภาวการณ์ขาดแคลนแรงงาน การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งมีการอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายของแรงงาน ตั้งแต่ระดับนักธุรกิจผู้เชี่ยวชาญ ถึงแรงงานทักษะ โดยมีการส่งเสริมการยอมรับทักษะฝีมือ และคุณสมบัติวิชาชีพร่วมกันตามมติที่ประชุมรัฐมนตรีแรงงานอาเซียน จะเป็นการขยายต่อช่วงโอกาสทางเศรษฐกิจของไทยในการยกระดับศักยภาพการแข่งขันทางเศรษฐกิจ จากกำลังแรงงานคุณภาพจากเพื่อนประเทศสมาชิกอาเซียนในการทำงานเพิ่มผลิตภาพให้แก่นายจ้างสถานประกอบการ และเศรษฐกิจของประเทศที่รับแรงงานเข้ามาทำงาน ทั้งนี้ เจ็อนไขสำคัญเบื้องต้นในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนที่เข้มแข็ง คือ การที่ประเทศ ต่าง ๆ ในภูมิภาคร่วมมือกันในการพัฒนาศักยภาพแรงงาน และจัดระบบการรับรองมาตรฐานฝีมือแรงงานระหว่างประเทศสมาชิก โดยเน้นความสามารถในการทำงานของกำลังแรงงานอาเซียน (ASEAN Workforce

Competency) อย่างมีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่อยู่ในมาตรฐานเดียวกันและยอมรับได้ในระดับสากล ในการส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพการผลิต ศักยภาพในการแข่งขันของธุรกิจ และการแก้ไขปัญหาความยากจน ของประเทศต่างๆ ในภูมิภาค ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุด แนวทางความร่วมมือดังกล่าวข้างต้น จะต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมเชิงนโยบายซึ่งเสริมต่อกันแบบบูรณาการซึ่งครอบคลุม 4 มิติ ดังนี้ คือ

ก) นโยบายด้านตลาดแรงงานที่อำนวยความสะดวกการขยายตัว ยืดหยุ่น อุดมด้วยกำลังแรงงานที่มีผลิตภาพ (Growing, Flexible, and Productive Labor Market)

ข) นโยบายระดับภูมิภาคในการส่งเสริมให้เกิดการนำกำลังแรงงานระดับทุนมนุษย์มาสร้างเสริมศักยภาพการแข่งขันร่วมกันในภูมิภาค (Regional Human-Capital Pooling Policy) บนฐานของ Mutual Recognition Arrangements ในฐานะมาตรการอำนวยความสะดวกและกำกับดูแลพิทักษ์ความยุติธรรมแก่กำลังแรงงานที่มีคุณภาพความสามารถในการทำงานที่ได้มาตรฐาน ที่เดินทางจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง ทั้งในระดับวิชาชีพและระดับทักษะฝีมือ ลดการเอาเปรียบกีดกันกำลังแรงงานจากภายในภูมิภาคด้วยตนเอง ส่งเสริมการนำกำลังแรงงานจากภูมิภาค ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจสังคม ทั้งในระดับประเทศสมาชิกและระดับภูมิภาค

ค) นโยบายความร่วมมือในการลดช่องว่างด้านผลิตภาพของแรงงาน และก้าวสู่ความเท่าเทียมกันในที่สุดระหว่างชาติสมาชิกอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิตการทำงาน (Regional Partnership In Workforce-Productivity Enhancement on a Lifelong Basis) ครอบคลุมทุกระดับ ทุกภาคส่วน (ทั้งแรงงานท้องถิ่น แรงงานจากแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียน และแรงงานย้ายถิ่นกลับ) บนฐานของมาตรฐานอาชีพ และมาตรฐานความสามารถระดับชาติ เป็นกรอบที่เอื้อต่อการต่อยอดอย่างก้าวหน้า ในสายอาชีพ ครอบคลุมทักษะความสามารถที่เพิ่มสูงขึ้นในสายอาชีพแบบ Career Path ถึงทักษะระดับวิศวกรและผู้เชี่ยวชาญ

ง) นโยบายการส่งเสริมและคุ้มครองคุณภาพชีวิตในการทำงานของกำลังแรงงานอาเซียนทุกระดับ ทุกภาคส่วน ทั้งในระบบ นอกกรอบ กำลังแรงงานที่มีส่วนร่วมในตลาดแรงงานหลังเกษียณอายุ และกำลังแรงงานจากประเทศสมาชิกอาเซียนด้วยตนเอง โดยมีวิสัยทัศน์สู่การเป็นภูมิภาคแห่ง Good Practice ด้านมาตรฐานความปลอดภัยในการทำงาน และการเป็นภูมิภาคที่ปราศจาก Worst Form of Labor ภายใน 2563

ตลอดจนการสร้างเสริมทัศนคติในการเป็นสมาชิกอาเซียนร่วมกันในลักษณะที่ยังรากลึกถึงระดับประชาชน โดยให้เกิดความตระหนักร่วมกันถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะมาจากส่วนใดของภูมิภาค บนฐานความร่วมมือแบบหุ้นส่วนระดับภูมิภาค และประเทศสมาชิก

2.5 แนวคิดในการศึกษาผู้สูงอายุกับการทำงาน

ผู้สูงอายุ¹ หมายถึง ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป นับเป็นบุคคลที่ได้รับความนับถือตามธรรมเนียมประเพณีของคนไทย และควรมีชีวิตอยู่ในวัยของการพักผ่อนและได้รับการดูแลจากลูกหลาน แต่ในปัจจุบันพบว่าผู้สูงอายุเป็นจำนวนมากที่ยังคงทำงานและเป็นส่วนหนึ่งของกำลังแรงงานของประเทศ ซึ่งกำลังแรงงานในที่นี้หมายถึง บุคคลที่ทำงาน รอทำงานในฤดูกาลในภาคเกษตร และบุคคลที่ไม่มีงานทำแต่พร้อมที่จะทำงานผู้สูงอายุในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผลจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่า ในปี 2543 สัดส่วนของผู้สูงอายุเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 9.2 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10.4 ในปี 2548 และคาดว่าจะมีผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ 11.3 ในปี 2552 การที่มีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งผลกระทบเกี่ยวกับการเป็นภาระต่อสังคมที่ต้องดูแลผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น และผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่ต้องจัดสรรงบประมาณเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น จากการศึกษาพบว่า ประชากรที่อยู่ในกำลังแรงงานทั้งประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 33.8 ล้านคน ในปี 2543 เป็น 36.8 ล้านคน ในปี 2548 ซึ่งกำลังแรงงานที่เป็นผู้สูงอายุก็มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกันกล่าวคือ เพิ่มขึ้นจาก 1.9 ล้านคน เป็น 2.6 ล้านคน ในปี 2543 และ 2548 ตามลำดับ การที่จำนวนผู้สูงอายุและกำลังแรงงานของผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นนั้น มีผลทำให้บทบาทผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้นประชากรกลุ่มนี้นับว่ามีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าปัจจุบันมีหลายหน่วยงานได้ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ โดยมีการจัดทำมีแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564) และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 โดยมีคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นผู้ดำเนินการ และมีหน่วยงานอื่น ๆ อีกหลายหน่วยงานให้ความร่วมมือสนับสนุน

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุ พบว่า แนวโน้มการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง และจากการศึกษาลักษณะการทำงานของผู้สูงอายุซึ่งพบว่า ผู้สูงอายุจะทำงานในภาคเกษตรกรรม และประกอบธุรกิจส่วนตัวเป็น

¹ จากรายงานผู้สูงอายุกับการทำงาน กลุ่มงานวิเคราะห์และพยากรณ์สถิติสังคม สำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2549).

ส่วนใหญ่ รายได้ของผู้สูงอายุต่ำกว่า 2,000 บาทต่อเดือน ดังนั้นผู้สูงอายุจึงควรได้รับการดูแลเอาใจใส่เพิ่มมากขึ้นจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องเกี่ยวกับรายได้ และการได้รับสวัสดิการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยเป็นภาระแก่สังคมในการศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาเฉพาะข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุเท่านั้น มิได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุ ซึ่งควรจะมีการศึกษาปัจจัยดังกล่าว เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมสำหรับผู้สูงอายุต่อไป

โดยสรุป¹ ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงของโอกาสสั้น ๆ (ช่วงโอกาสในการรับการปันผลทางประชากร) ที่สัดส่วนของประชากรวัยแรงงานจะยังเพิ่มขึ้น กล่าวคือ สัดส่วนของประชากรวัยแรงงานเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 55.64 ในปี พ.ศ. 2523 เป็นร้อยละ 67.08 ในปี พ.ศ. 2552 หลังจากนั้นลดลงเรื่อย ๆ และจะเหลือร้อยละ 62.05 ในปี พ.ศ. 2568 ในขณะที่สัดส่วนของประชากรวัยสูงอายุที่มีอยู่ร้อยละ 9.43 ในปี พ.ศ. 2543 เป็นร้อยละ 19.99 ในปี พ.ศ. 2568 ซึ่งสื่อนัยสำคัญต่อการที่ประเทศไทยจำเป็นต้องขยายช่องโอกาสในการรับการปันผลทางประชากร ซึ่งอาจดำเนินการโดยการวางแผนทางลดหย่อนภาษีเงินได้ของผู้มีบุตรในอัตราก้าวหน้าตามจำนวนที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งการลดหย่อนภาษีเงินได้สำหรับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร และลดหย่อนภาษีเงินได้สำหรับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร และลดหย่อนภาษีด้วยอัตราก้าวหน้าแก่ผู้เป็นมารดาซึ่งต้องทำงานไปด้วย รวมทั้งสองเสนอให้มีมาตรการในการจัดสรรเงินสวัสดิการช่วยเหลือการมีบุตร โดยการนำระบบอัตราก้าวหน้ามาใช้ในการจัดสรรเงินสวัสดิการช่วยเหลือตามจำนวนบุตรที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งมาตรการลาก่อนและหลังคลอดเพื่อดูแลบุตร และมาตรการมารดาลาหยุดงานเพื่อดูแลบุตรที่เจ็บป่วย และมาตรการให้ผู้เป็นบิดาลาหยุดงานเพื่อเลี้ยงดูบุตรหลังคลอด การดำเนินการดังกล่าวจะมีส่วนเพิ่มสัดส่วนประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานให้มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น และช่วยลดสัดส่วนผู้สูงอายุลง นอกจากการดำเนินการดังกล่าวจะต้องมีนโยบายเพื่อที่จะยกระดับคุณภาพและผลิตภาพของประชากร ผ่านการยกระดับคุณภาพด้านการศึกษาเพื่อเร่งให้แรงงานของไทยมีการศึกษาให้สูงขึ้น รวมทั้งเน้นคุณภาพการศึกษาเพื่อผลิตแรงงานที่มีคุณภาพ เป็นแรงงานที่มีความคล่องตัวเรียนรู้ตลอดเวลา การยกระดับคุณภาพของประชากรดังกล่าวเพื่อเพิ่มสมรรถนะของแรงงานที่ต้องดูแลประชากรสูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ในส่วนของนโยบายด้านสุขภาพนั้น เสนอให้มีการพัฒนาสุขภาพอนามัยของประชากรวัยก่อนสูงอายุ รวมทั้งเสนอแนะให้มีการเตรียมการให้ผู้สูงอายุมีสถานะสุขภาพที่ดี ทั้งสุขภาพทางกาย ทางสมอง และทางจิตใจที่ดี โดย

¹ เนื้อหาจากบทสรุป หนังสือชื่อ สังคม สว. (ผู้สูงวัย) โดยเกื้อ วงศ์บุญสิน สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2551).

เตรียมการตั้งแต่ก่อนวัยสูงอายุ จัดให้มีระบบการออมเพื่อการชราภาพ และมีการศึกษาวิจัยเพื่อเตรียมการลดบทบาทของระบบสถาบันทางการเงิน โดยให้ความสำคัญกับระบบชุมชนที่จะช่วยดูแลผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากการเน้นระบบสถาบันจะค่อนข้างแพง ในขณะที่ถ้าเน้นระบบชุมชนค่าใช้จ่ายจะถูกกว่าเนื่องจากมีระบบชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม คงต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมว่า กิจกรรมการดูแลสุขภาพพระชราวัยกิจกรรมไหนจะอยู่ในระบบสถาบันทางการเงิน และกิจกรรมไหนจะอยู่ในระบบชุมชน หรือกิจกรรมไหนจะอยู่ในทั้งสองระบบพร้อม ๆ กัน

2.6 แนวคิดในการพัฒนาประชากรวัยเรียนและวัยแรงงาน

จากโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาประชากรวัยเรียนและวัยแรงงานเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย¹ พบว่า การจะยกระดับความสามารถในการแข่งขันระดับสากลของอุตสาหกรรมยานยนต์นั้น จำเป็นต้องปรับย้ายฐานทรัพยากรมนุษย์ด้านช่างแม่พิมพ์ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในทักษะ/สมรรถภาพระดับล่างสู่ทักษะ/สมรรถภาพระดับกลาง ส่วนการยกระดับความสามารถในการแข่งขันระดับสากลของอุตสาหกรรมสิ่งทอและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มนั้น จำเป็นต้องปรับย้ายฐานทรัพยากรมนุษย์ด้านช่างแบบตัด จากทักษะ/สมรรถภาพระดับกลางสู่ระดับวิชาชีพ ผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วนได้ให้ความเห็นชอบต่อหลักสูตรที่โครงการนั้นได้พัฒนาขึ้น 3 หลักสูตรในฐานะหลักสูตรในฐานะหลักสูตรที่จำเป็นเร่งด่วน สู่การเป็นทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพและผลิตภาพตลอดชีวิต ตลอดจนยุทธศาสตร์ระดับชาติว่าด้วยการปฏิรูปทรัพยากรมนุษย์และยุทธศาสตร์ระดับสถาบันที่เกี่ยวข้องสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และสังคมผู้สูงอายุ โดยมีเหตุผลและความเป็นมา คือจากที่ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงของโอกาสการรับการปันผลทางประชากรอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร โดยโอกาสดังกล่าวจะมีเพียงครั้งเดียว และเป็นช่วงเวลาที่ไม่ยาวนานนัก โอกาสการรับการปันผลทางประชากรดังกล่าวพิจารณาจากสัดส่วนของประชากรวัยแรงงานที่เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 55.64 ในปี พ.ศ. 2523 เป็นร้อยละ 61.68 และร้อยละ 65.92 ในปี พ.ศ. 2533 และปี พ.ศ. 2543 ตามลำดับโดยสัดส่วนของประชากรวัยแรงงานดังกล่าวจะเพิ่มเป็นร้อยละ 67.08 ในปี พ.ศ. 2552 หลังจากนั้นลดลงเรื่อย ๆ และจะเหลือร้อยละ 62.05 ในปี พ.ศ. 2568 ในขณะที่สัดส่วนของประชากรวัยสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มจากร้อยละ 9.43 ในปี พ.ศ. 2543 เป็นร้อยละ 19.99 ในปี พ.ศ. 2568

¹ จากงานวิจัยของศาสตราจารย์ ดร. เกื้อ วงศ์บุญสิน และคณะ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2550).

การเปลี่ยนแปลงทางประชากรดังกล่าวสื่อถึงความจำเป็นในการปรับตัวรองรับ ภาระทางสังคมและเศรษฐกิจที่สำคัญจากการที่ประชากรในวัยแรงงานจะต้องดูแลผู้สูงอายุที่เพิ่ม สูงขึ้น นโยบายที่น่าจะเตรียมการเพื่อรองรับช่วงเวลาระหว่าง และช่วงหลังการปันผลทางประชากร คือ การวิเคราะห์วิจัยเพื่อหากลยุทธ์การพัฒนาประชากรที่กำลังแรงงานในปัจจุบัน (Stock of Labor) และกำลังแรงงานที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานในอนาคต (Flow of Labor) ทั้งนี้เพราะช่วงการปันผลทาง ประชากรที่กล่าวถึงนี้จะเกิดเพียงครั้งเดียวเท่านั้น หากประเทศนั้น ๆ ไม่ได้ใช้ช่วงเวลาก่อนการปันผล ทางประชากรให้ได้ประโยชน์ประเทศนั้น ๆ ไม่ได้ใช้ช่วงเวลาก่อนการปันผลทางประชากรสูงอายุเริ่ม เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่สัดส่วนประชากรวัยแรงงานเริ่มลดลง จากสถานการณ์ดังกล่าว หากประชากร วัยแรงงานที่เริ่มลดลงโดยผลิตภาพต่อประชากรไม่ได้เพิ่มขึ้นก็น่าที่จะส่งผลต่อเศรษฐกิจโดยรวม เนื่องจากงบประมาณที่จะดูแลประชากรสูงอายุจะสูงมากการเตรียมการข้างต้นสามารถเชื่อมต่อกับ ร่างยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาไทย พ.ศ. 2548 – 2551 ว่าด้วยการผลิตกำลังคนที่มีทักษะ สำหรับประกอบอาชีพและ/หรือเป็นผู้ประกอบการเอง และสามารถสนองความต้องการในการ เพิ่มขีดความสามารถในการเพิ่มผลผลิตอุตสาหกรรมด้านต่าง ๆ ด้วยเป้าหมายในการเพิ่มสัดส่วน ผู้เรียนสายสามัญ : สายอาชีวศึกษาเป็น 50:50 ในปี พ.ศ. 2551 โดยอาศัยมาตรการต่าง ๆ อาทิ การ จัดระบบสนับสนุนให้สถาบันอาชีวศึกษาทุกแห่งมีศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนสูงขึ้น การ ปรับบทบาทและหน้าที่ของสถาบันการอาชีวศึกษาแต่ละประเภทให้ชัดเจน สนับสนุนการเปิดและ ขยายการผลิตในสาขาวิชาที่สนองความต้องการของตลาดแรงงาน การเร่งพัฒนามาตรฐานอาชีพ ระบบคุณวุฒิวิชาชีพมาตรฐานการอาชีวศึกษา และหลักสูตรฐานสมรรถนะร่วมกับสถาน ประกอบการ การขยายระบบทวิภาคีและสหกิจศึกษาในการจัดการศึกษาการผลิตและพัฒนากำลัง ฝีมือแรงงาน ตลอดจนการพัฒนากระบวนการวิจัยและพัฒนา และการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาการ อาชีวศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้การเตรียมการข้างต้นยังสามารถเชื่อมต่อกับงานศึกษาวิจัยต่าง ๆ ที่ได้ดำเนิน มา เช่น ในส่วนของการสำรวจการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและความต้องการกำลังคนในกลุ่ม อุตสาหกรรม 13 สาขา ซึ่งพบว่า โดยภาพรวมกลุ่มอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นพื้นฐานมี ปัญหาคล้ายคลึงกันคือการขาดแคลนบุคลากร ในเชิงคุณภาพในทุกห่วงโซ่มูลค่าอุตสาหกรรม แรงงานส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานระดับล่าง (Low skill) ที่กระจุกตัวในสายการผลิต การศึกษาเชิงลึก การมีงานทำของกำลังคนระดับกลาง และระดับสูงเพื่อเพิ่มผลิตภาพ และความสามารถในการ แข่งขันของประเทศ ซึ่งพบว่า การผลิตขาดทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน ทำให้สถานศึกษาจัด การศึกษาตามความพร้อมของตน (demand driven) ทำให้ผลิตผลไม่ตอบสนองความต้องการของ

ตลาดแรงงานและประเทศ โดยคุณภาพและสมรรถนะของกำลังคนตามการประเมินขีดความสามารถในการแข่งขันอยู่ในระดับต่ำ ระบบการศึกษา และระบบการฝึกอบรมมีคุณภาพและประสิทธิภาพต่ำ การผลิตกำลังคนระดับกลางคืออาชีวศึกษา และระดับสูงต่างก็มีปัญหาคล้ายกันคือผลิตตามศักยภาพความพร้อมของผู้ผลิต (supply driven) และขาดเป้าหมายที่ชัดเจนว่าจะตอบสนองความต้องการของประเทศในด้านใดเท่าใด การจัดทำหลักสูตรและโปรแกรมการเรียนการสอนมักไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานการวิเคราะห์อาชีพ ว่าอาชีพหนึ่ง ๆ ต้องการทักษะมากกว่า 1 ด้านหรือไม่ ในขณะที่การศึกษาว่าด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมหลัก ได้เสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุทธศาสตร์การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาสถานศึกษาให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรม ยุทธศาสตร์การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นเพื่อยกระดับขีดความสามารถของกำลังคนในตลาดแรงงานยุทธศาสตร์การวางรากฐานการพัฒนากำลังคนระยะยาว ซึ่งครอบคลุมการปรับหลักสูตรการศึกษาและวิธีสอนให้มีทักษะเชิงคิดมากขึ้นควบคู่กับการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศให้มีคุณภาพสูงขึ้น

นอกจากนี้ จากการที่รัฐบาลไทยได้กำหนดวิสัยทัศน์สู่การเป็นประเทศชั้นนำในการเป็นผู้ผลิตสิ่งทอและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มระดับคุณภาพในปี พ.ศ. 2546 – 2547 ได้มีโครงการศึกษาเชิงทดลองและพัฒนานวัตกรรมด้านโมดูลการเรียนการสอน สำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านระบบการศึกษาในระดับอาชีวศึกษา โดยอาศัยกรณีศึกษาของวิทยาลัยเทคนิค โพธาราม จังหวัดราชบุรี และกระบวนการมีส่วนร่วมในระบบพหุภาคี จากผู้มีส่วนได้เสียต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาการของอุตสาหกรรมต้นน้ำในอุตสาหกรรมสิ่งทอและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งมีนัยสำคัญต่อการขยายผลการดำเนินการปรับปรุงคุณภาพระบบการเรียนการสอนด้วยระบบ พหุภาคีนี้ไปยังสถาบันการศึกษาระดับอาชีวศึกษาส่วนอื่น ๆ รวมทั้งการรองรับแนวทางในการยกระดับศักยภาพการแข่งขันของอุตสาหกรรมขั้นกลางน้ำ และขั้นปลายน้ำของอุตสาหกรรมนั้นต่อไปในการเชื่อมโยงกับร่างยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาไทย และโครงการวิจัยต่าง ๆ ข้างต้น คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาทักษะและสมรรถภาพอันพึงประสงค์ของประชากรวัยเรียน (อายุ 15-17 ปี) และวัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) ที่มีผลให้ระดับความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมผลิตของไทยในอนาคตดีขึ้น นำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพของแรงงาน และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์ในการแข่งขันของประเทศและเตรียมความพร้อมสังคมไทยเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และสังคมผู้สูงอายุในอนาคต

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

นนท์ บุญเรือง (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลิตภาพแรงงานในสาขาอุตสาหกรรมการผลิตของไทย เพื่อเปรียบเทียบผลิตภาพแรงงานกับค่าจ้างที่แท้จริงในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2536 – 2543 และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลิตภาพแรงงานด้วยวิธีการทางสถิติถดถอยเชิงซ้อนในสาขาอุตสาหกรรมการผลิต โดยใช้ข้อมูลปี พ.ศ. 2539 และปี พ.ศ. 2543 ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ผลิตภาพแรงงานมีแนวโน้มลดลงทั้งในสาขาอุตสาหกรรมการผลิตและในแต่ละหมวดอุตสาหกรรมการผลิต แต่มีบางหมวดอุตสาหกรรมที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ได้แก่ หมวดอุตสาหกรรมการผลิตสิ่งทอ เครื่องแต่งกาย และหมวดอุตสาหกรรมการผลิตโลหะขั้นมูลฐาน สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเพิ่มผลิตภาพแรงงานในสาขาอุตสาหกรรมการผลิต ได้แก่ แรงงานที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และสัดส่วนของเงินลงทุนในสินทรัพย์ถาวร การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การเลือกปัจจัยแรงงานให้เหมาะสมตามลักษณะการผลิตโดยพิจารณาจากระดับการศึกษาของแรงงานที่มีอิทธิพลต่อการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน นอกจากนี้การเพิ่มผลิตภาพของแรงงานในแต่ละหมวดอุตสาหกรรมการผลิตควรคำนึงถึงสัดส่วนเงินลงทุนในสินทรัพย์ด้วย

สุมาลี สันติพลวุฒิ และคณะ. (2549) ได้ทำการศึกษาวิจัยโครงการจัดทำสถิติผลิตภาพแรงงานภาคอุตสาหกรรม เพื่อเสนอต่อกระทรวงแรงงานสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาของคณะกรรมการค่าจ้าง และเป็นประโยชน์ในการวางแผนบริหารแรงงาน วางแผนทรัพยากรมนุษย์ วางแผนการปรับโครงสร้างค่าจ้างขององค์กร ตลอดจนวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งในภาครัฐและเอกชน โดยผลการศึกษาด้านดัชนีผลิตภาพแรงงานของสาขาอุตสาหกรรมของประเทศไทยช่วงปี 2535 – 2547 มีอัตราเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 1.57 ต่อปี โดยดัชนีผลิตภาพแรงงานมีค่าเท่ากับ 170.59 ในปี 2538 และเท่ากับ 188.74 ในปี 2547 โดยภาคกลางเป็นภูมิภาคที่ดัชนีผลิตภาพแรงงานมีอัตราขยายตัวสูงสุด รองลงมาได้แก่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และกรุงเทพมหานครตามลำดับ และแนวโน้มดัชนีผลิตภาพแรงงาน ผลการประมาณชี้ให้เห็นว่าในช่วงปี 2548 – 2552 สาขาอุตสาหกรรมที่มีดัชนีผลิตภาพแรงงานในระดับประเทศมีอัตราการเปลี่ยนแปลงสูงสุด คือ สาขาสาธารณูปโภคและสาขาการสาธารณสุข ซึ่งมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยร้อยละ 37.71 รองลงมา คือ สาขาการทำเหมืองแร่และเหมืองหิน สาขาการคมนาคมขนส่ง และ

สาขาเกษตรกรรมฯ มีอัตราเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยร้อยละ 10.83 4.14 และ 3.83 ตามลำดับ และมีผลของการวิจัยสำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ ดัชนีผลิตภาพของแรงงานที่อยู่ในกำลังแรงงาน (อายุ 15 ปีขึ้นไป) รวมทั้งประเทศ จำแนกตามสาขาภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมของประชากร ปี 2544 – 2550 โดยผลการวิจัย พบว่าแบบแผนดัชนีผลิตภาพของแรงงานที่อยู่ในกำลังแรงงาน ตั้งแต่ปี 2544 ถึงปี 2550 ทั้งในสาขาเกษตรกรรมและสาขานอกเกษตรกรรมมีทิศทางเพิ่มขึ้น และหากคำนวณหาค่าเฉลี่ยของชุดข้อมูลดังกล่าวดัชนีผลิตภาพของแรงงานในอุตสาหกรรมของสาขาเกษตรกรรมมีค่ามากกว่าสาขานอกเกษตรกรรม โดยมีค่าเฉลี่ย 111.40 และ 103.27 ตามลำดับ

เกื้อ วงศ์บุญสิน และคณะ. (2550) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาประชากรวัยเรียน และวัยแรงงานเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย พบว่า การจะยกระดับความสามารถในการแข่งขันระดับสากลของอุตสาหกรรมยานยนต์นั้น จำเป็นต้องปรับย้ายฐานทรัพยากรมนุษย์ด้านช่างแม่พิมพ์ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในทักษะ/สมรรถภาพระดับล่างสู่ทักษะ/สมรรถภาพระดับกลาง ส่วนการยกระดับความสามารถในการแข่งขันระดับสากลของอุตสาหกรรมสิ่งทอและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม นั้น จำเป็นต้องปรับย้ายฐานทรัพยากรมนุษย์ด้านช่างแบบตัด จากทักษะ สมรรถภาพระดับกลางสู่ระดับวิชาชีพ ผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วนได้ให้ความเห็นชอบต่อหลักสูตรที่โครงการนั้นได้พัฒนาขึ้น 3 หลักสูตรในฐานะหลักสูตรในฐานะหลักสูตรที่จำเป็นเร่งด่วน สู่การเป็นทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพและผลิตภาพตลอดชีวิต ตลอดจนยุทธศาสตร์ระดับชาติว่าด้วยการปฏิรูปทรัพยากรมนุษย์ และยุทธศาสตร์ระดับสถาบันที่เกี่ยวข้องสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และสังคมผู้สูงอายุ

ธีระวัฒน์ จันทิก. (2550) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีต่อการออมเงินส่วนบุคคล โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีต่อการออมเงินส่วนบุคคล และเพื่อศึกษาระดับการออมเงินส่วนบุคคลตามโครงสร้างทางอายุและเพศ ระหว่างปี 2548 – 2568 โดยผู้วิจัยใช้ข้อมูลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย (ปี 2543 – 2568) ของวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ปี 2547 และข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2547 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เพื่อนำไปวิเคราะห์หาการเปลี่ยนแปลงระดับการออมเงินส่วนบุคคลตั้งแต่ปี 2548 – 2568 ตามข้อสมมติในประเด็นต่างๆ ที่ใช้ในการวิจัย โดยผลการวิจัย พบว่า ภายใต้ข้อสมมติด้านภาวะเจริญพันธุ์ระดับต่ำและระดับกลาง ในช่วงปี 2548 –

2568 มีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางประชากรในลักษณะที่ใกล้เคียงกันมาก และพบว่าจำนวนประชากรวัยทำงานมีจำนวนเพิ่มขึ้นจากปี 2548 – 2558 จากนั้นจึงเริ่มมีจำนวนลดลงในปี 2563 – 2568 สำหรับประชากรวัยชรา มีจำนวนเพิ่มขึ้นโดยตลอดในช่วงปี 2548 – 2568 ซึ่งลักษณะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าวจะส่งผลต่อการออมเงินส่วนบุคคล โดยพบว่า จำนวนเงินออมส่วนบุคคลที่คำนวณได้จากการวิเคราะห์ด้านการกระจายรายได้ โดยได้กำหนดตามสัดส่วนคนจนที่ให้สัดส่วนคนเหมือนแบบแผนปี 2547 และสัดส่วนคนจนมีจำนวนลดลงในระดับปานกลาง และระดับสูง รวมถึงพิจารณาการเพิ่มขึ้นของรายได้ระดับปกติร้อยละ 1 และระดับสูงร้อยละ 3 นั้น พบว่าจำนวนเงินออมส่วนบุคคลมีระดับที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ นอกจากนั้นยังพบว่า ประชากรเพศชายมีระดับเงินออมส่วนบุคคลโดยเฉลี่ยสูงกว่าประชากรเพศหญิงในทุกกลุ่มประชากร อีกทั้งในช่วงปี 2548 – 2568 จำนวนเงินออมส่วนบุคคลในช่วงแรกของวัยทำงาน (15 – 30 ปี) และวัยชรา (80 ปีขึ้นไป) มีระดับการออมเงินส่วนบุคคลค่อนข้างต่ำ และประชากรเริ่มมีจำนวนเงินออมส่วนบุคคลสูงขึ้นในช่วงกลางของวัยทำงาน (31 – 45 ปี) และจะมีจำนวนเงินส่วนบุคคลสูงสุดในช่วงปลายวัยทำงาน (46 – 59 ปี) และยังพบว่าส่วนใหญ่ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีระดับจำนวนเงินออมส่วนบุคคลโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นทั้งกลุ่มประชากรวัยทำงาน (15 – 59 ปี) และวัยชรา (60 ปีขึ้นไป) แต่ประชากรในกลุ่มวัยชราจะมีระดับการออมเงินส่วนบุคคลที่ต่ำกว่าประชากรวัยทำงานอยู่มาก

Lant Pritchett. (1996) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง Population growth, Factor Accumulation, and Productivity ซึ่งมีความมุ่งหมายที่จะถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตหรือการเปลี่ยนแปลงของประชากรมีมาจากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพ โดยเห็นว่าการขยายตัวหรือการเปลี่ยนแปลงขนาดของประชากรที่เพิ่มขึ้น จะส่งผลให้ผลผลิตต่อบุคคลหรือผลิตภาพของแรงงานมีผลไปในทิศทางเดียวกัน และผลจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรเพิ่มขึ้นจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในกำลังแรงงานที่เพิ่มขึ้น หากสังคมเผชิญกับผลิตภาพก็มีโอกาสทำให้สัดส่วนคนจนลดลงด้วย ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงทางขนาดของประชากรด้านประชากรที่อยู่ในด้านพลังแรงงานที่เพิ่มขึ้น จึงส่งผลให้ผลิตภาพทางสังคมสูงขึ้นด้วย

William Scarth. (2003) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง Population Aging, Productivity, and Growth in Living Standards ซึ่งมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของประชากรวัยชราที่มีผลกระทบต่ออัตราเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรวัยชราที่เพิ่มขึ้นในโครงสร้างประชากรก่อให้เกิดผลกระทบที่เป็น

ปัญหา 2 ด้าน ได้แก่ ผลกระทบด้านการจัดเก็บภาษีของรัฐบาลจะต้องรับภาระในการจัดสรรงบประมาณแทนกลุ่มประชากรวัยทำงานที่ลดลง เพื่อนำมาเป็นสวัสดิการในการจัดการปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพของคนชราในสังคม และเห็นว่าประชากรที่ชราภาพก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่มีผลกระทบต่อความเจริญเติบโตทางการผลิตของประเทศ ดังนั้น หากสังคมเผชิญกับภาวะที่มีประชากรวัยชรามากขึ้นก็จะทำให้ผลิตภาพโดยรวมของสังคมลดลง